

Glas

Slovenske kulturne akcije

Leto XXIII, 4 - 5

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

April - maj 1976

cankarjeva beseda

Kam, o kam je šla moja
mladost?

Ni je bilo!
Moje življenje, kam je šlo?..
Iz mraka se v mrak je
prelilo!

Tam za vodami, tam za
gorami

dom je moj!
Ali gorjé, vodé in goré
romajo pred menoj!

Hrepenenje, ti zvezda na
nebu -

kam, odkod?

Tisočkrat tisoč let, brez
miru, brez doma
boči se tvoja pot!

Fant je videl rožo
čudotvorno,
v sanjah jo je videl
daljnožarko -
vzdramil se je in je šel na
pot.

Vse po stezah, po širokih
cestah,
preko polja, po visokih
klancih;
hrepenenje mu je pot kazalo
- čarodejka, tiha bela vešča
je krščansko romala pred
njim.

Ali je minilo eno leto,
ali je minilo tisočletje -
oslepele so oči, noge so
ob kantonih že omahovale;
ne trpljenja več in ne
bridkosti,
hrepenenje samo je ostalo,
božji plamen šel je skozi noč.

Zgrudil se je ob cesarski
cesti,
daj počitka, Bog, o daj mi
sanj!
In nebesa dala so mu sanje.

Ali je minilo eno leto,
ali je minilo tisočletje?
Fant je videl rožo
čudotvorno,
v sanjah jo je videl
daljnožarko,
vzdramil se je in je šel
na pot...

»lepa vida«

FRANCE GORŠE: IVAN CANKAR
(žigana glina)

sto
let

ivan cankar, moje življenje

KAKO je bilo ob mojem rojstvu, se ne spominjam več. Mati mi je pravila, da sem imel kaj kmalu dolge lase (ki so znamenje učenosti) in da mi jih je na temenu zvezala v šop, tako da sem bil podoben korejskemu vojščaku. Sedel sem šopast na peči in sem cuzal palec svoje desne roke, dokler mi ga niso obvezali z debelo cunjjo.

Ko sem dosegel tretje leto, sem doživel najsrečnejši dan svojega življenja. S sestro sva bila na vrhu pri sveti Trojici, ko se je prikazal lep plamen pri svetem Lenartu. »Pri nas gori!« je zavpila sestra. Jaz pa sem rekel: »Teta Micka dela štruklje!« - Sestra me je vlekla po klancu, da sem se čudežno prevračal; ali trpel sem za idejo (kakor zmerom) in sem rekel: »Teta Micka kuha štruklje!« - O Bog, kakšni štruklji so bili! Blagodišeči, beli, omamljivi kakor bajka, kakor sen! In vse je bilo tako belo, blagodišeče, nedolžno - izba, prt na mizi, teta Micka in jaz. - Najsrečnejši dan mojega življenja je bil, še

Oko, ozri se nazaj, prav do mraka otroških let! Kam je letelo vse hrepenenje, komu je bila darovana najboljša moč srca in razuma, odkod je vrela, kam se je vračala vsa radost in bolelost? – Resnično, domovina, nisem te ljubil kakor solznomeškobni vzdihovalec, ki ti kadi v lice sladke dišave, da te skele uboge oči; ljubil sem te s spoznanjem; videl sem te vso, v nadlogah in v grehah, v sramoti in v zmotah, v ponižanju in v bridkosti; zato sem z žalostjo in srdom v srcu ljubil tvojo oskrunjeno lepoto, ljubil jo stokrat globlje in stokrat višje od vseh tvojih trubadurjev!

Moje delo je knjiga ljubezni – odpril jo, domovina, da boš videla, kdo ti je pravičen sin! Dal sem ti, kar sem imel; če je bilo veliko ali malo – Bog je delil, Bog razsodi! Dal sem ti svoje srce in svoj razum, svojo fantazijo in svojo besedo, dal sem ti svoje življenje – kaj bi ti še dal?

Kadar napoči tisti dan, bo prerojeni narod pobral iz blata pohojeno ubogo krizantemo, očistil jo bo ter jo shranil s hvaležnim spoštovanjem, za spomin na grenkolepo preteklost.

Na enem tistih tenkih belih lističev bo napisano moje ime.

»bela krizantema«

zda se s sladkostjo spominjam nanj. Hiša je pogorela do tal. Rešili smo samo staro stensko uro; ko sem jo nekoč naskrivoma navijal, mi je padla na glavo in ni šla nikoli več. – Navsezadnje pa je vendarle škoda, da je pogorela tista hiša na klancu pri svetem Lenartu. Če bi bil jaz na primer imeniten človek, bi mi po smrti vzdali spominsko ploščo. Ko so jo odkrivali slavnemu kolofokartarju Stanku Vrazu, je stal pred njo učenjak, razprostiral je roke in je vpil: »Sta-a-anko!... Sta-a-anko!« Kdo bo meni vpil: »Ja-a-anez!«... »Ja-a-anez!« škoda! –

Prve svoje nauke sem služil v slavni enajsti šoli pod mostom na Vrhniki. Tam smo lovili kapeljne, ki smo jih, nedolžne živalce, za silo spekli ter pojedli z glavo in repom. So pa v enajsti šoli še druge učenosti. Z mosta, iz krčme, odkoderkoli prilete v Ljubljano različne važne reči: razbiti lonci, rjasti lijaki, ponve brez ročaja – sploh reči, ki jih mlad učenjak ne sme in ne more prezreti. Zavihali smo si hlače do kraja ter smo se napotili v obljubljeni dežel. Tista obljubljeni dežela pa je nekoč narasla in je odnesla moje hlače, ko sem bil ravno jaz v njih. Zdela se mi je, da jaham na vodi in da se nebo vrti v sijajnem kolobarju. Iz teh lepih sanj me je vzdramil krčmarjev hlapec, ki me je za lase in za ušesa privlekel na breg. Komur ni prav, da sem na svetu (in mnogo je takih pravičnikov), naj se pritoži pri tem hlapcu. Jaz nisem kriv! –

Preden so me, nedolžnega človeka, gnali v pusto šolo na Hrib, mi je oče napravil lepo, novo, črno obleko. Brat Jože me je vodil za roko. Tam pod Hribom pa je bil most in sredi tega mosta je bila velika luža in v tisto lužo sem padel; kar na obraz. In brat Jože je rekel, da nikoli ne bom učenjak. In brat Jože je imel prav! –

Tako se je začelo moje šolanje – o, ko bi se nikoli ne bilo! O vsem tistem, kar se je godilo še pozneje – molči, Cizara! – –

J A N E Z

To svojo avtobiografijo otroških nog je Cankar lastnorčno vpisal v list „Gospodična Cizara“, ki so ga zase in brez vednosti šolskih oblasti pisale 1910/11 učenke ljubljanskega liceja.

iz slovenske kulturne akcije

KULTURNI VEČERI

Prvi letošnji kulturni večer bo v soboto 29. maja ob osmih v gornji dvorani Slovenske hiše v Buenos Airesu. O delu in življenju IVANA CANKARJA bo predaval dr. Tine Debeljak, ki namerja svoja izvajanja popestriti s številnimi diapozitivi povzetih po podobah v Cankarjevem zborniku iz leta 1972. Uvodno besedo v večer bo povedal pisatelj Karel Mauser, ki je trenutno na obisku v Buenos Airesu. Za uvod v večer bodo prebrali tudi Debeljakov prevod pesmi „Pred Cankarjevo rojstno hišo“, ki jo je spesnil češki pesnik Oto Babler, po materi slovenske krvi in znan prevajalec slovenskih del v češčino.

Drugi kulturni večer bo v soboto, 12. junija 1976, tudi ob osmih v Slovenski hiši. Predaval bo o svoji stroki inženir Jernej Dobovšek.

Kulturne večere bomo v Glasu registrirali sproti.

NAŠE PUBLIKACIJE

Dotiskana je knjiga Balantičevega zbranega dela z naslovom FRANCE BALANTIČ. Knjiga je nova izdaja Balantičevega pesniškega opusa, ki jo je izvirno uredil, ilustriral in opremil pesnik in esejist France Papež. Ta je zbirki dodal tudi razsežen esej o Balantičevi poeziji. Opombe ob sklepu kronološko in dokumentarno registrirajo nastanek posameznih pesmi.

V tisku pa je 2. zvezek XV. letnika revije MEDDOBJE. Med drugim prinaša revija tokrat Vladimira Kosa novelo IGNATIUS SUMMERACALL, ki je na lanskem nagradnem literarnem natečaju prof. dr. Ignacija Lenčka pri SKA prejela 3. nagrado; Vinka Brumna celoten esej o FILOZO-FU FRANCETU VEBRU; Franca Jeze razpravo o izvoru besede KOSEZ; pa Nikolaja Jeločnika pogovor z akademsko slikarko MARJANCO SAVINŠKOVO v Parizu. Umetniška priloga prinaša reprodukcije nekaterih večjih olj te evropsko poznane slovenske slikarke.

GLEDALIŠKI TEČAJ

XXIII. delovno sezono je Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu dejansko začela že 17. marca letos z večerom, ki je prvič zbral udeležence k tečaju slovenskega gledališkega jezika in gledališkega igranja. Tečaj se odvija po izdelanem načrtu. Do dneva, ko poročamo, je imel že 14 sestankov in obisk ene javne gledališke predstave (Robert Bolt „Mož za vse čase“). Obisk je presenetljivo zadovoljiv: do dvajset mladih slovenskih študentov in študentk, zvečine visokošolci, prizadevno sledi pouku in praktičnim vajam iz govorne tehnike, slovenskega zbornega govora, gledališke interpretacije, zgodovine svetovnega in slovenskega gledališča. Javna sklepna produkcija bo sredi oktobra, posvečena dramatici Ivana Cankarja.

SKA V MENDOZI

Prizadevni redni ustvarjalni član v gledališkem odseku Slovenske kulturne akcije Rudi Hirschegger pripravlja v Mendozii pod Andi s skupino ljubiteljev gledališke igre uprizoritev Ivana Cankarja drame „Hlapec“, v počastitev 100-letnice dramatikovega rojstva. Za odsko postavitev zahtevnega Cankarjevega teksta je izbral med mendoškimi za gledališče vnetimi rojaki najboljše moči. O predstavi bomo v Glasu posebej poročali. Gledališki odsek pa se bo trudil, da mendoška gledališka skupina kljub gmotnim težavam, ki so danes v Argentini s potovanjem na takšne daljave povezane, obišče s to predstavo tudi rojake v Buenos Airesu.

ANKETA O GLASU SKA

Vsem rednim ustvarjalnim članom Slovenske kulturne akcije v svetu in v Argentini bo uredništvo Glasa v bližnjih tednih razposlalo posebno anketno polo s prošnjo za odgovore o njihovih mnenjih, pogledih, uvidih, zaznanjih, napatkih in željah o vsebinski plati lista, ki naj je po praviilih glasilo ustanove in informativno občilo o njenem in splošnem kulturnem delu med Slovenci in v velikem svetu.

la pascua de resurrección en el año de cankar

La Pascua de Resurrección en el año de Cankar. ¿Cómo no enlazarlos? ¿Qué otro pensar inflama más toda la obra de Cankar, si no el pensamiento de la resurrección? ¿Qué es lo que quedaría de sus páginas, si eliminásemos de ellas el mensaje resucitador? ¿Qué más restaría de su universo espiritual, si apagásemos en él la aurora de la resurrección?

La cuesta sufriente, en donde Cankar en su profético afán de justicia juntó a sus pobres y a sus órfanos, a sus humillados y ofendidos, no tiende hacia las tinieblas. Más bien, semejante a una visión serrana sube hacia la garganta apocalíptica, envuelta toda en el esplendor de la resurrección.

En la época de vulgar immanencia es aquí la raíz de lo más precioso en la visión de Cankar. Es esta immanencia que hoy en día tiende a reducir esta visión a una resurrección puramente sociológica. Vale decir, amputarle a Cankar lo esencial; quitarle su extensión cósmica; privarle de su grandeza bíblica, merced a la cual tanto sobrepasa de entre sus contemporáneos literarios europeos. Reflexionemos solamente qué contornos proféticos lo realzan sobre el fondo de las figuras menos proféticas como un Thomas Mann, un Anatole France, un Herman Hesse.

La resurrección en Cankar sobrepasa lo sociológico. Es escatológica. Dicho de otro modo: cristiana. Las procesiones que fluyen através de sus libros, convergen todas hacia la montaña de la redención de Cristo. El estandarte que los guía, flamea no solamente en señal de las conquistas clásticas, sino mucho más en lo alto, en señal de las reconciliaciones escatológicas, es decir en señal de la inmortalidad. Un motivo tan menudito en la obra de Cankar que –sirviéndonos del código literario-técnico estrictamente– roza ya los confines de un clisé.

La profundidad de este mensaje de Cankar recién hoy podemos medirla en toda su extensión. ¿Porqué? Porque somos testigos de un acontecer, que el escritor Ionesco lo captó en la frase: "Todas las revoluciones han desilusionado." La salvación sociológica, que tantas veces se posesionaba de un vocabulario asaz presuntuoso, hoy ha mostrado sus límites. El mensaje de Cankar es bien claro: o hay una resurrección más allá de la sociología, o no hay ninguna resurrección.

De todo modo: LA RESURRECCION – ésta es una de las magnas palabras de nuestro gran Cankar. Acaso la que su pluma, tan sediente de lo absoluto, más a gusto declina. Es por eso que su obra permanece un perdurable augurio pascual a su pueblo: un prístino aléluya profético, que proyecta no sólo nuestro futuro personal, sino también nuestro futuro nacional por sobre las fronteras del tiempo. Por sobre nuestro pequeño, asustado, miserable tiempo.

traducción por n j

france papež, tri sestre

CETUDI je genealogija zabrisana, nekoliko pozabljena in čeprav so življenjske poti različne, dostikrat nasprotno, je vendar res, da so sestre. Vse tri so lepe, očarajoče. Najstarejša je dolgo služila bogovom, potem ko je hodila najprej od davnih dni skupaj s pastirji in njihovimi čredami po planinah, z drvarji po temnih gozdovih, spoznavala je življenje poljedelcev in prejadrala s trdimi pomorščaki vsa morja. Pri njih se je navzela praktičnosti in stvarnosti, vendar je, spoznavajoč stare bajke in zgodbe o junakih in bogovih, prva dvignila duha iz trde vsakdanjosti. Najrajši se je družila s preprostimi, delovnimi ljudmi; učila se je ob modrosti starih ter živela tesno z naravo, a v vsem je odkrivala skrivnosti in nedoumljivosti božanskega. V poletnih večerih, po napornem delu na polju ali ko so se ribiči vrnili z morja, je plesala v njihovi sredi, bila je pri vseh njihovih obredjih, kólih, jurjevanjih.

velika noč v cankarjevem letu

Velika noč v Cankarjevem letu. Kako naj ne povežem obojega? Katera druga misel tako prešinja Cankarjevo delo kakor prav misel na vstajenje? Kaj ostane od njegovih strani, če izločimo iz njih vstajenjsko sporočilo? Kaj ostane od njegovega duhovnega veselja, če ugasnemo v njem velikonočno zarjo?

Trpljenjski klanec, kamor je Cankar v preroški sli po pravici zgrnil svoje siromake in svoje sirote, svoje ponižane in razžaljene, se ne vzpenja v simo. Nasprotno, kakor v gorskem prividu se vzpenja proti apokaliptičnemu grlu, ki je vse zajeto v zarjo vstajenja.

V dobi plehkega imanentizma je prav v tem največja dragocenost Cankarjeve vizije. Ta imanentizem skuša danes reducirati to Cankarjevo vizijo na neko zgolj sociološko vstajenje. Toda to pomeni Cankarja bistveno amputirati, mu odvzeti njegovo kozmično razsežnost, ga prikrajšati za njegovo biblično veličino, s katero izstopa med svojimi evropskimi literarnimi sodobniki. Pomislimo samo, kakšne preroške konture zadobi na ozadju manj preroških likov, kakor so bili na primer Thomas Mann, Anatole France, Herman Hesse.

Vstajenje je v Cankarju več kot sociološko. Je eshatološko. Z drugo besedo: krščansko. Procesije, ki se vijejo skozi njegove knjige, se vse zgrinjajo proti gori Kristusovega odrešenja. Bandero nad njimi vihra v znamenje ne samo razrednih priboritev, ampak mnogo delj, v znamenje eshatoloških izravnjav, to se pravi v znamenje nesmrtnosti. Ta motiv je v Cankarjevem delu tako pogost, da se – če govorimo izključno v literarno tehničnem ključu – giblje že na meji klišeja.

Globino tega Cankarjevega sporočila moremo do kraja izmeriti šele danes. Zakaj? Ker smo očitvidci pojava, ki ga je pisatelj Ionesco zajel s stavkom: »Vse revolucije so razočarale.« Sociološko odreševanje, ki si je tolikokrat privzelo prav objesten mesijanski slovar, je danes pokazalo svoje meje. Cankarjevo sporočilo je jasno: ali je vstajenje onkraj sociologije ali pa ni nikakršnega vstajenja.

Vsekakor: VSTAJENJE – to je ena od velikih besed našega velikega Cankarja. Mogoče tista, ki jo njegovo pero, tako lastno absolutnega, najrajši sklanja. Zato njegov opus tudi ostaja trajno velikonočno voščilo njegovemu narodu: pravi preroški aleluja, ki meče ne samo našo osebno, ampak tudi našo narodno prihodnost preko meje časa. Preko našega majhnega, preplašenega, bednega časa.

napisano za radio köln; natisnjeno v tržaški mladiki (1976, 4)

DRUGA od treh sestra je bila prečudno dekle. Po naravi sanjava in melanholična je posedala včasih ure in ure v travi in opazovala jutranjo zarjo in zahajajoče sonce, poti oblakov, ljubezen narave... Kadar je bila v družbi, je pela in ljudje, ki so jo poslušali, so pozabili na skrbi. Bila je navzoča pri vseh slavnostih in viteških igrah. Vendar so ji dostikrat – po pravici ali krivici – očitali, da je v njenih besedah preveč erotike ali da je njeno govorjenje afektirano, drugikrat je spet res iskala samo sebe. Bil je čas, ko so jo izgnali iz republike zaradi nestvarnega fantaziranja, kajti od tega nihče ne živi. Po drugi strani pa je imela zlato srce; s preganjanjem je šla v tuja mesta, tolažila je v hrepenenju, hladila srčne rane... Njene besede so izdajale globoko čutečo dušo, bile so barva in vonj, melodija in misel. Seveda, ljudje je niso mogli vedno razumeti, ampak to tudi ni potrebno, saj je že njena prisotnost dovolj in njeno petje in tudi je, kot sploh ženska, bolj privlačna, dokler je skrivnostna.

TRETJA, najmlajša, je bila, kot mnogi ljudje, resna, vendar dostikrat nemalo zaletela. Njej se je posebno poznalo, da je iz stare, imenitne družine. Vsi so vedeli za njeno odmaknjenost in celo odljudnost. Nekoč je odbila povabilo samega kralja, ki jo je želel poslušati na svojem dvoru. Prav takšno odmaknjeno, včasih zaničujočo dejavnost je zavzela do bogov, čeprav se je, podobno kot njena najstarejša sestra, nenehno ukvarjala z mislijo nanje. Ni ji bilo za stare zgodbe in bajke, niti za lepoto pesmi in plesov – v vsem je iskala globljega, nekaj, kar bi zadovoljilo njeno neugasljivo žejo po vednosti in resnici. Ni hodila na polja, kjer so delali kmetje in vriskali pastirji, ni se sprehajala po drevoredih, ne posedala pod hrastovo senco in sanjarila. Najrajši je samevala, včasih polna dvomov, ter se zapirala med stene šol, gradov in katedral.

VENDAR pa so bile tri sestre dosti skupaj. Posedale so pod košatimi, starodavnimi drevesi in ob jasnih nočeh gledale ure in ure v nebo, kjer so migetali tisoči in milijoni zvezd. Vse tri so sanjale, vsaka po svoje. Najstarejša je videla, kako so se porajali svetovi, kako so bogovi vstajali iz nevidnega kaosa, kako sta se učlovečevala zemlja in nebes in kako se je nebes ženil z zemljo. Poezija si je ustvarjala medtem svojo globoko podobo noči in romantično alegorijo ljubezni. Najmlajša je bila daleč od mitov in bajk, daleč od poezije in ljubezni; vrtala je v skrivnosti, ki jih zaklepa um, in

ni videla živih podob med zvezdami, ni čutila pomladne noči, ampak videla samo misel, prostor in čas. V mislih se je vzpenjala do začetka.

ČEPRAV tako svojske po naravi in značaju, se tri sestre vedno obiskujejo. Na splošno si med seboj pomagajo; najmlajša ni pozabila, da se je v otroških letih učila pri najstarejši in da ji mora biti hvaležna – seveda, saj je prijatelj mitov tudi prijatelj filozofije. Poezija pa se pri najstarejši še danes mnogo navdihuje in hodi k njej po snovi za svoje pesmi, kljub temu, da posebno zadnji čas zahaja prav rada k najmlajši. Vendar, ko se preveč navzame njenih manir – najmlajša je hodila dolgo, morda predolgo v šole – ljudje pezijem še manj razumejo. Pa je kljub temu s svojim privzetim, odmišljenim govorjenjem pristrčna, kajti njej ni za resnico, ampak za občutje.

KOT vse so se tudi ta tri dekleta modernizirala. O najstarejši je sicer bolj malo slišati, a se kljub temu skrivoma družijo s širokimi množicami, z njimi odkriva nove bogove in se v tem – sama mori. Poezija se včasih sramuje svoje sanjarskosti in pričinja govoriti stvarno in vsakdanje. Jasno je, da je drugačna kot pred sto leti ali celo pred dvajsetimi leti. Sicer pa – poezije ni. Zabodena, mrtva je. Zabodel jo je pesnik in kdor jo išče, si jo mora s svojimi zagovarjanji, čaranji in igranji sam oživiti in ustvariti.

pisma

vladimir kos

aerolog z urednikom

V marčni številki Glasa smo začeli z objavo daljšega esejističnega pisma pesnika VLADIMIRA KOSA iz Tokia uredniku Nikolaju Jeločniku. Pesnik je svoje pismo nazval AEROLOG Z UREDNIKOM. V tej številki z objavo nadaljujemo.

VSAKA tehtna slovenska knjiga nas dela bolj svobodne, vsaka slovenska umetniška stvaritev. Tehtno pisan članek v Meddobju in Glasu je enaka umetniška stvaritev; naše obzorje se po teh stvaritvah razširi, ker mu posredujejo resnico, dobroto in lepoto na slovensko dojemljiv način. O, da bi se med nami ne ponovilo to, kar je bil francosko piščič René Maran očital francoskim priseljencem v Ekvatorialni Afriki (v uvodu v roman Batouala): „Ujeli so se v pohlep... in potem niso hoteli ne videti ne slišati ne govoriti proti zlu, ker so se bali. Neke vrste malokrvnost se je razširila iz glave v srce, da so mirno prevarali domovino.“

Kri nas veže v slovensko biološko enoto in nas poveže s tistimi pred nami in s tistimi za nami. Daje nam transcendentno nad posamezno družinsko enoto in nad enoto nekaj med seboj povezanih družin v določenem kraju in času. In vendar nas ne veže enako kot živali; človek slovenskega – in vsakega drugega – naroda mora svojo biološko pripadnost zavestno priznati in si njene razsežnosti zavestno prisvojiti. Ta zahteva je tako osnovna, da lahko postane Slovenec vsak, kdor se s srcem pridruži naši skupni usodi, dasi je morda biološko vezan na kakšno drugo skupnost; o tem pričajo nekateri naši narodno mešani zakoni. Če zgornje razmišljanje drži, je možno reči še tole: Lahko se zavestno distanciramo od tistih bioloških Slovencev v preteklosti in sedanjosti (in bodočnosti), ki so se sami hoteli ločiti od nas; ali pa so se vrednotam, ki našo narodno skupnost omogočajo, izneverili; ali pa so te vrednote skušali razbiti. Pri tem ne gre za različne rešitve življenjskih problemov, ki predpostavljajo neprestano pričujočnost narodnih vrednot; gre za besede in dejanja, ki našo narodno skupnost ogražajo kot skupnost s slovenskimi značilnostmi in jo skušajo rušiti, spremeniti v nekaj drugega. Naj se dotaknem vsaj treh narodnih vrednot – vere, svobode, jezika.

Potem ko so naši poganski predniki razumeli, da krščansko razodetje s svojo osrečujočo resnico izpopolni človeka in njegove vezi s človekom in naravo, so se ga prostovoljno oklenili zase in za svoje otroke, dasi so se morali istočasno bojevati proti zlorabi vere kot osvajalnega sredstva. S prihodom Kristusa v našo narodno sredo smo se nadnaravno okrepili v narodno enoto; začela nas

je vezati nadnaravna edinost vere, čeprav so nas v teku stoletij med seboj nasprotni vidiki in mnenja po človeško slabili, ovirali pri skupni dinamiki, večali pritisk od zunaj. Kristus nas je napolnil z Bogu samemu dopadljivim ponosom na našo narodno skupnost, kljub maloštevilnosti in navezanosti na obdelovanje zemlje. In kljub preziranju od strani velikih narodov. Kdor se bje proti Kristusu v naši narodni sredi, se bje proti jedru naše enovitosti; ne moremo ga poslej imenovati pravega Slovenca. Pri tem se ne more sklicevati na naše pogske prednike: bili so pogani iz nevednosti, odprti v smeri milosti.

Od nekdanj tudi živi v naši narodni sredini ideal s v o b o d e. V skladu z njim si narod voli vodnika in njegove pomočnike, da v imenu skupnosti vladajo. Ta ideal svobode je plapolal v naših sreih tudi v naši zgodovinsko pogojeni sužnosti in čaka sprostivte; ta plamen nosimo s seboj, kamorkoli gremo v svet. Isti ideal svobode nas pusti mrzle ob dotiku s še tako privlačno totalitarnostjo. In v luči svobode smo zmožni tolerirati med seboj manjšino mnenj in vidikov in poskusov, dokler spoštujejo osnove naroda.

Jezik je izraz naše pripadnosti; ta je del zgodovinskega človeštva. V našem jeziku se zrealizirajo naponi generacij, da izrazijo resnico, dobroto, lepoto na karseda primeren način. Napori, kompromisi, genialne rešitve. Po slovenščini smo bolj človeški, kot pa bi bili brez nje. Prav zaradi tega občečloveškega notranjega odnosa našega jezika do drugih jezikov s podobno funkcijo, pomeni Slovincu – in vsakemu človeku sploh – učenje tujih jezikov obogatitve občečloveških vrednot; vsak jezik pomeni namreč poduhovljenje le določenega sektorja neizmerno velikega sveta; in čim bolj kdo obvlada jezik, s katerim je v zvezi z biološkimi sestavinami svojega konkretnega človeštva, tem laže najde dostop do različnih razsežnosti človeške eksistence v družini narodov. Trenutna diktatura Komunistične partije nad Slovenijo je ogromno zlo, tudi če partija do določene mere manjša pritisk, zvesta staremu komunističnemu načelu o prilagoditvi danostim; diktaturi, to je: samovoljni okrnitvi svobode, pa se nikdar ne more odreči. Z vsem, kar je, zastopa zgodovinski materializem, po katerem je ne le krščanstvo, marveč vsaka vera v Boga nesmisel, sramota, madež na zamljevidu napredka. (Da se KP bolj oklepa zgodovinskega kot pa dialektičnega materializma kot svoje dogme, glej zgoraj omenjeno študijo R. T. De Georgea, Patterns

of Soviet Thought, str. 216-219; med drugim pravi: „Če izvzamemo pojav oboževanja Stalinove osebe, ki še čaka na zadovoljivo razlago, je zgodovinski materializem manj ranljiv kot pa dialektični, ki ga napadajo vprašanja v zvezi z napredki v fiziki, logiki in kibernetiki.“) Ker so partijski interesi nad narodnimi in osebnimi, je možno predvidevati tudi postopno odpravo slovenskega jezika – posredno ali neposredno – v prid npr. hrvaško-srbske ali takoimeno jugoslovanske večinske skupnosti, ker bi se s tem lahko pospešil postopek izkoreninjenja in pomasovljenja slovenskega človeka. Tudi če se slovenski komunisti nagonsko morda upirajo razslovenjenju, ga morajo v načelu dopustiti kot izvedljivo možnost, ker predstavljajo manjšino v celotni jugoslovanski kompartiji.

Ali se ne bomo tem bolj oklenili Kristusove resnice? Ali Ga ne bomo tem bolj v Njemu dragem jeziku prosili za edinost med seboj, v brezdomski svobodi in v domači nesvobodi? Ali ne bomo tem bolj trkali na njegovo Srce, da nam nakloni posebno moč, da premagamo tista nasprotja, ki nam nižajo že tako nizko številčnost naroda v svobodi?

Postavimo, da se v bližnji bodočnosti diktatura nad Slovenijo zruši... ali se bomo vrnili kot pravi Slovenci, se pravi – z dobrinami vere, svobode, jezika? S pravičnostjo in usmiljenjem? Z razgledanostjo po celem svetu? In z velikodušnostjo, ki nas dela sorodne velikodušnim članom drugih narodov bolj kot mednarodni politični sporazumi in trgovinske pogodbe?

MOČ zgornjih misli, dragi Nikolaj, čutim v svojem življenju med japonskimi otoki. To ni pretiravanje: Japonsko sestavlja več kot tri tisoč otokov in problem narodnih manjšin ni manj aktualen. Do sovjetskega Sahalina je le 45 km; tukaj menijo, da Sahalin ni brez Japoncev. Do Koreje je le 12 ur z ladjo; v okraju Adadž, kjer živim in ki ima 600.000 prebivalcev, je uradno 7000, neuradno pa okrog 20.000 Korejcev, razdeljenih med seboj v tiste, ki so pod absolutno kontrolo Severne komunistične Koreje, in tiste, ki ali pripadajo ali pa se prištevajo k Južni Koreji, v kateri pa obžalujejo desničarsko diktaturo, ki se jim zdi le manjše zlo v primeri z zlom komunizma. Ne vem, koliko tisočev Kitajcev že od nekdaj živi na Japonskem; v pol ure od Tokia oddaljenem pristanišču Jokohama imajo svoje Kitajsko mesto (v Kaliforniji pravijo temu China Town). A tudi Kitajci so razdeljeni med seboj v prid in proti komunistični Kitajski. Po zlomu Južnega Vietnama imamo vietnamske begunce, katerih trenutni položaj je silno podoben položaju Slovencev maja in junija 1945. Japonska, čeprav neprestano pod pritiskom zunanjih sil in notranjih levičarskih organizacij, sicer begunce ščiti, a jim je dala vedeti, da se morajo čimprej izseliti, npr. v ZDA – če jih sprejmejo – ali pa v Francijo, ki se je izkazala pripravljeno sprejeti vsakogar. Begunci pa se boje Zahodne tujine;

le malo jih razume angleško, morda še manj francosko. Kakor čreda brez pastirja so. Nekaj teh beguncev je prišlo k božični maši na našo postojanko. Po maši smo se pogovarjali v preprosti japonsščini – japonsščina je tudi zanje težak jezik; bolj se spoznajo na kitajska znamenja, kolikor so bili nekoč v stiku s kitajščino, npr. v Severnem Vietnamu. Ko sem jim opisal, kako smo Slovenci na koncu druge svetovne vojne doživeli „osvoboditev“ od vsega, kar nam je bilo drago, so mi rekli: „Mi razumemo Vas; Vi razumete nas.“ In eden je rekel: „Mi smo vsi ljudje.“ In ta in oni je pogledal v tla, da skrje solzo. In po vrsti so mi stisnili roko v svoji plemenitosti. Med njimi ni bilo nobenega takozvanega kapitalista...

Oh, same težke stvari opisujem. Ali se me je lotil tradicionalni japonski zrak? Na Japonskem je zdaj 906 radijskih oddajnih postaj in 5368 televizijskih. 89 odstotkov japonskih družin ima televizor, tako da pride približno en televizor na vsakega četrtega Japonca. Radijska in televizijska drama sta čudovito podani, a največkrat se končata tragično ali vsaj brez „srečnega konca“. Razmeroma malo oddaj je odmerjenih komediji in smejanju, čeprav so tudi v tem mojstri in se včasih lahko nasmejemo do solz. Veš kaj mi pravijo Japonci, ko gledam komedije pred njihovim televizijskim sprejemnikom? Da uživajo bolj kot zabavo moje zabavno smejanje... posebno ko mi tekó solze po licu. Ne vem, ali bi se čutil počaščenega ali pa še nerazvitega v primeri z japonsko kulturo. Moja trenutna hipoteza je, da ne ravnam napak: če s svojim nikomur škodljivim obnašanjem lahko pričaram smehljaj, nasmešek, neke vrste smeh in slednjič resničen, sproščen smeh na sicer tako resen obraz – hvala Bogu!

Ali se Ti ne zdi, da nam v brezdomstvu manjka veselih literarnih stvaritev? Povej mi, ali se pri vas v pampi naši ljudje znajo sproščeno smejeti? Ali so tako zdravi, duševno zdravi, da to zmorejo? Robert Payne pravi v svoji biografiji o Charlesu Chaplinu (The Great God Pan – Veliki bog Pan; v založbi Hermitage House, New York, 1952): „Sveta smeja še nismo prepotovali – le nekaterim je doslej uspelo, da so vanj prodrli, gnani po slutnji, ki jo vsi nosimo, o še nerazodetih pokrajinskih prizorih.“ (str. 265) Ali bi imeli dovolj vesele snovi za antologijo „dobre volje kljub tridesetim letom“?

Dotaknil sem se besede antologija – lahko me je streslo kot ob dotiku z električno napeto žico. Se nam bo posrečilo sestaviti vsaj antologijo 30 let pesmi begunstva? Človek bi si mislil, da bi to ne bilo pretežko, ker ne gre za posamezne nove stvaritve, marveč za eno samo stvaritev tega, kar je tu in tam raztresenega, zgubljenega, pozabljenega, v novo, živo, prikupno, aktualno enoto „osnovnega govorjenja“.

pismo medu XV-1, ko češplje cveto

NAJPREJ naj stisnem roko na daljavo vsakomur, ki te je pomagal ustvarjati – v novo dobo Mladenja Empirij Daljnosežnosti (MED). Ne pretiravam: vse to se zgodi, ko presenečeno nevidni svet spoznam nad 84 tvojih strani, vštevi okusno opremljene platnice. Že način tiskanja naslovne strani je poln dinamike; tudi tiskanje lahko postane umetnost. Kaj praviš, ali bo dinamičnost trpela, če raztegneš Entresiglo v enako dolžino z Meddobjem? In potegneš ljubke arabske (bolje: azteške vzorce) vertikalno čez sredo, tako da je npr. vsebina brez njih? Morda bo celo ceneje...

V predelku Sporočil je Bükvičeva izčrpna analiza Solženicynovega Rakovega oddelka: fairfieldskemu gospodu sem za dragoceni vpogled iz srca hvaležen, ker je tako pisan, da je umotvor zase, tudi če Solženicyna ne bi brali. Bükvičevo analizo bi položil v roko vsakomur, ki se ogleduje za praktičnim učbenikom komunizma. Kaj ko bi Sporočila spremenil v Praktično kritiko? Takole jo opiše M. H. Abrams v knjigi Tolmač literarnih izrazov (A Glossary of Literary Terms. 3. izd. 1971 v New Yorku pri Hold, Rinehart, Winston): „Praktična kritika razpravlja o posameznih delih in avtorjih... analizo in vrednotenje sicer vodijo teoretična načela, a jih te vrste kritika posebej ne omenja, razen če tako priložnost nanese.“ (Str. 36)

Papežev špansko pisani uvodnik La necesidad de hablar je jednat doprinos k naši večno aktualni tematiki ustvarjanja pisane besede, upodobljene razsežnosti, uprizorjenega dejanja. Lahko bi mu dal podnaslov z besedami iz tretjega poglavja: Componer el porvenir. Tudi kolumbijski pesnik Alvaro Mutis (trenutno v Mehiki) je v pesmi Una Palabra razodel podobne silnice: “Cuando de repente en mitad

de la vida llega una palabra jamás antes pronunciada – comienza el largo viaje.”

Gogalov esej o integraciji in asimilaciji zdomcev brezdomcev je temeljito pisan, lahko umljiv in meditativno bogat. Mislim, da mu vsi lahko pritrđimo na koncu izvajanja, da preko asimilacije vrednot „raste in se izpopolnjuje tako po edina oseba kot skupnost. Zavreči pa je treba vse nevrednote...“. Ta zadnji stavek kar naravnost vabi gospoda esejista, da prihodnjič obravnava problem z vidika nevrednot. Sicer se jih v tej razpravi vedno znova dotika, a neposredno soočenje z nevrednotami osvetli vrednote na kar se da viden način. Takšna drzna študija bi obogatila nas vse in – sociologijo.

Kopušarjevo nadvse zanimivo in koristno razpravljanje o Kristusu in nespameti se giblje na ravni nazornega konkretnega življenja; je pa v bistvu doprinos k teologiji modrosti. Meni, nepopolniju republikanu, je dobro dela galerija smešnih kraljev, a zavedam se, da jo je treba izpopolniti s portreti smešnih predsednikov, diktatorjev in tiranov stare in nove zgodovine, ne izvzemski marksistov. Zanima me, ali je gospod esejist sam odkril možnost tolmačenja druge Kristusove skušnjave v puščavi: v smeri teatarskega akta – vsekakor izviren način gledanja, vreden primerjanja z ostalim Svetim pismom. Želel bi si – zase in za druge – enake poglobitve v tretjo puščavsko skušnjava: kaj se skriva v pogojnem stavku „če me moliš“? V čem tiči logika hudobnega duha v tem primeru – v dvoumenosti aramejskega izraza za „molitev“? Seveda tudi Kopušarjevo delo vabi k nadaljevanju; vprašujemo se, kako „se obvarovati neumnosti in njenih posledic“ v osebnem

življenju; kako zajemati, srkati, ravnati iz Jezusove luči. V dnevniku mojih blodenj po svetu je dosti vrstic, kjer je zapisano, da so se mi tuji ljudje smejali; po pravici? po krivici?

Rakovcu sem hvaležen za izbor prelepih pesmi svetovne književnosti. Rakovčevi soneti – kljub motnji v ritmu tu in tam ter kakšni neprozorni besedi – posredujejo ne le doživeto, marveč še zmeraj sveže bogastvo poezije sveta. Prevajanje je umetnost. Dante, slavni Dante si je štel v čast, da je mogel – ne brez napora – „prevesti“ življenje, skrito v tujih besedah, v svojo deželo.

Detelova dolga pesem ali poem o drevesu je – po eni strani – mogočna pesnitev, ki skuša (tudi meni ljubo) drevo izgovoriti na edino vreden način, to je, s pomočjo pesmi. Po drugi strani pa je skoraj gigantski poskus, z besedo izraziti to, kar se besedi umika, a vendar spada k doživetju skrivnosti drevesa, ki je eno najlepših stvari iz božjih rok. Skušal sem brati slovenski tekst najprej tako, da sem istočasno v isti vrstici, kot tiskano, bral besede, ki večinoma zvenijo neslovensko, potem pa tako, da sem te velikotiskane besede bral po skupini vrstic na katere se nanašajo; in zmeraj mi je spodletelo. Nemške besede pač zvenijo drugače od slovenskih; angleške – tu in tam v sklopu nemških – drugače kot slovenske in nemške. Nekaj črk predstavlja le glas, se mi zdi. Celoten vtis je občutek nenavadnega, nerazumljivega, nedostopnega. Kaj bi se isti in boljši učinek ne mogel doseči z določeno skupino velikotiskanih besed s čisto slovenskimi glasovi? Pesem je najbolj občutljiv živec kateregakoli jezika; tuje besede v njej se morajo združiti v eno samo toplo domačo enoto, da ne motijo ne melodije ne osnovne strukture jezika; oboje je namreč biološko pogojeno. Detelov poskus pa razumem do dna; v japonskem okolju sem čutil podobno skušnjavo, da vpletem v slovenski tekst japonske besede, ki meni pomenijo cel svet, drugim pa – nič; ali skoraj nič. Ljubkost skušnjave sem čutil posebno v dejstvu, da bi me japonske besede lahko oprostile dela in boja z besednim gradivom, ki se tolikokrat upira izražanju novega. Pa me je – vsaj upam – rešila skušnjave opazovalna statistika: kako čudno zveni npr. angleščina v japonsko govornem ali tiskanem tekstu, kadar nadomešča enako dober ali celo boljši japonski izraz; ljudje celo prosijo za razlago, kadar je preveč sicer enostavnih, a tuje zvenceh besed. V svojo opazovalno statistiko vključim tudi skušnjo z japonskimi pop skupinami: teksti, ki jih pojejo, so včasih čista poezija, ki pa ne more nadomestiti melodije (ki je često ni); obratno pa je možno uživati to glasbo (včasih) skoraj ne glede na besede – čim bolj so zmožne interpretirati melodijo, tem bolj se nam srce vname za melodijo. To se pravi, da besedne pesmi ni mogoče spremeniti v sinfonijo ali kip; umetnost besedne pesmi se skriva v tem, da na nov način poveže stare besede, ker je resničnost večja in lepša kot vsota nepesniško izgo-

vorjenih stavkov. Predlagam drugo izdajo Sedmoglavca, v drugačnem tisku in le z nujnimi marginalijami za pravilno branje, npr. o veselji viži in plesnem ritmu. V takšni drugi izdaji, silno zanimivi tudi za širšo literaturo, bo pesnik najbrž spremenil ritem te ali ene vrstice, ki se včasih preveč nasloni na sicer nepoudarjeni „je“.

Tudi Bukovčeva olja govorijo o drevesih, a na svoj barven način – toda čim lepše so slike, tem bolj mi je žal, da jih gledam le kot pes, to se pravi v črno-belem svetu (Morda pa je tak način gledanja odgovoren za izraz „priti na psa“). Ne bom te nehal prositi za kakšno barvno sliko, dragi Med, pa četudi za eno samo; jaz si polnega doživetja brez barv ne morem misliti.

Veš, da sem pri branju Mizeritove Buenos Aires 22 odkrito zaželel, da njemu prisodijo drugo ali tretjo nagrado, meni pa – če res zaslužim v primeri z Mizeritom – četrto ali peto. Mizerit zna pisati! Od začetka do konca vpleta v trdo življenje brezdomstva toliko simpatičnih obrazov, da se še bravcu „prijetno stori“. Je ena najboljših poduhovljenj tu-jine, kar jih poznam izpod peresa v tujino integriranega Slovenca. Tu in tam bo moral v bodoče – upam, da bo spet pisal! – lepše izraziti ta ali oni stavek, ki se zdi, da je še brez topline doživetja, preveč (to se pravi) navezan na reportažo vsakdanjega mišljenja: sicer bi morali vsak časopisni članek prištevati k literaturi. Za nas, ki živimo zunaj Argentine, bo v pomoč, morda kje pod črto, razlaga besed, kot so kolektiv in čanga. Šele čez nekaj časa sem uganil, da je kolektiv izraz za vozilo.

Dragi MED! Še enkrat te prosim, stisni roko na daljavo vsem, ki so soustvarjali – tvoje svetlorjavo obrobljeno veliko pismo sem prebiral na vlakcu, na postaji, ko sem čakal na „kolektiv“, in pozno zvečer na koncu Tokia z licem proti severovzhodu. Za toliko in toliko se mi je obzorje razširilo; povedal sem ti, kaj sem v tej novi pokrajini čutil. Morda se mi bo ta ali oni popotnik pridružil in izmenjal vtise, da se predmeti in osebe v novi pokrajini zgostijo v prijeto tovarišiško (v pravem pomenu te uboge besede). Na jugu so češplje ocvetele; ob poti na sever pa se šele zdaj odpirajo soncu, vetru, dežju in mrazu; in popotnikom, kot smo mi. Kmalu pridi spet – nikar se ne vkreaj na tiste stare tovorne ladje, ki jih je najbrž izumil eden izmed Noetovih potomcev, ker se nikdar ne morejo odločiti za pristanišče.

Tvoj vdani

Vladimir Kos.

o meddobju in glasu ska

Iz pisma prijatelja v Evropi o Meddobju:

»Poživitev Meddobja: hvala Bogu, da se je nekaj vzdramilo v tem smislu. V 4. številki (lanski) sem na primer s slastjo prebral Papeževe Fantje – kako, da je mogel Papež vsa ta leta tako skrivati svoj prozni talent, ko pa me je ta partizanski spomin zagrabil dosti siloviteje... – in pa Beličičevo Drobno prozo. Zaradi hude zaposlenosti sem odložil branje 1. letošnje številke na pozneje, a tudi v njej vidim nekaj živahnih izhodišč, čeprav je celotna vsebina še zmeraj odmaknjena od našega slovenskega trenutka. Vsekakor bi jaz svetoval čim več slovenskega gradiva. In spominsko gradivo je lahko prav tako dragoceno kakor aktualno, dragoceno predvsem na ravni dokumentacije o naši polpretekli apokalipsi.« (Na Evropskem 21. 3. 1976.)

Iz pisma ustvarjalnega rednega člana Slovenske kulturne akcije v Evropi o Glasu:

»Vesel sem Tvojega Glasa. Čudim se, kako vse zmoreš... Seveda bi si človek želel Glas še bolj svež, še bolj poln informacij, ki jih drugje ne dobi, še bolj originalen. A praktično vem, da to skoraj ni mogoče. – Jaz osebno npr. bi si želel ob Cankarju uvodnika, ki bi ga lahko kdo ponatisnil...« (Na Evropskem, 20. 4. 1976.)

SVOBODNA SLOVENIJA O MEDDOBJU

Buenosaireški slovenski tednik Svobodna Slovenija je 18. marca letos (št. 11) obdelal v kritičnem polstranskem poročilu 1. letošnji zvezek revije Meddobje. Zapis je podpisal dr. Tine Debeljak.

Celotno kritično poročilo izkazuje, da ga je pisal slovstveni večak.

V uvodu podčrta kritik, da je Meddobje stopilo v XV. leto izhajanja, da ga ureja in opremlja pesnik France Papež. Mimogrede omenja tudi namen revije, ki sta ga že njena prva urednika manifestirala ob ustanovitvi leta 1954. Vsebinsko se pomudi ob obveznem španskem uvodniku (Papež) in se ustavi ob poeziji. O Kosovi pesmi pravi, da je lepa. O Rakovčevih Desetih posnetih sonetih svetovnih pesniških mojstrov pravi, da „so našli v skrbnih, poetičnih in izcezliranih verzih svojo slovensko moderno podobo“. (Kot poznavalec ruske književnosti opozori na neruski naslov Puškinove pesmi.) Puškinove pesniški vzdih primerja s Klopčičevim in Rakovčevim prevodom: ugotavlja, da je Klopčičev bolj puškinovski, Rakovčev pa prepesnitev, kar ustreza tudi naslovu cikla (Posneti soneti).

Dokaj obsežno se razpiše ob Leva Detela pesnitvi Sedmoglavca. Ugotavlja, da pesem ni oda, ne kantata, pač pa novodobna kompozicijska konstrukcija. Zanimiva je ugotovitev: „Detelovo kaotično pesnitev sprejemam zato kot poskus, utreti v slovenski poeziji novo pot na podlagi – teoretičnih razpravljanj, ki jih pesnik podaja v opombah zelo zanimivo in pionirsko, dočim se mi praktična izpeljava ne zdi posrečena. Dokaz mi je, da je Detela močnejši v esejistiki kot v umetnosti; je pa iskalec novih poti – kam?“

Med pripovedniki omenja kritik na prvem mestu prozo Toneta Mizerita „Buenos Aires 22“, ki jo označi kot reportažno črtico. Predstavi jo kot kompozicijo v klasičnem slogu Levstikove od Litije do Čateža. Pisca prizna smisel za kompozicijsko stopnjevanje ter za politično temperaturo časa.

„Časnikarska reportaža,“ pravi, „ki pa že sega v območja leposlovnega ustvarjanja. Zopet po dolgem času motivi iz življenja v Buenos Airesu v našem leposlovju.“ Omenjamo ob tem, da je Mizeritova črtica prejela na lanskem 1. nagradnem natečaju prof. dr. Ignacija Lenčka 4. nagrado.

Ob znanstvenem zaglavju omenja najprej Mirka Gogale študijo-predavanje „Integracija in asimilacija pri izseljenjih“. O njej pravi, da je „tehtna razprava za naš čas in za naš problem posebej“. O Milana Kopušarja eseju „Kri-

stus in nespamet“ omeni, da je „neke vrste nadaljevanje njegovih pogledov na Kristusa z raznih modernih doslej neobravnanih pozicij“.

Ob koncu se na kratko pomudi ob F. Bükviča poročanju o Solženicynovem romanu „Rakov oddelek“.

Debeljakovo poročilo je strokovno zapisano. Urednik revije in pisci si prav gotovo žele še pogostejših.

o naših knjigah pišejo

Verski mesečnik **Duhovno življenje**, ki izhaja v Buenos Airesu, je v letošnji januarski številki (leto XLIII, št. 1) natisnil dve strani dolgo poročilo o prvih dveh knjigah, ki jih je izdala Slov. kult. akcija v svojem jubilejnem dvetletju, z naslovom: **DVE NOVI KNJIGI SKA**. Poročilo je podpisal E. K. Oboje ponatiskujemo za našo kroniko:

Marijan Marolt, Jože Petkovšek, življenjepisna povest. Buenos Aires 1975. str. 300.

Ob triletnici smrti umet. zgodovinarja in pisatelja Marijana Marolta, ki je bil soustanovitelj in tajnik SKA, je ta izdala v njegov spomin njegovo povest, ki jo je dovršil malo pred smrtjo z naslovom **Jože Petkovšek**. To je bil slovenski slikar z Verda pri Vrhniku (1861-1898), skoraj Maroltov sosed, o katerem je pred 50 leti prav Marolt napisal prvi življenjepisni članek o njem, pa potem vse življenje zbiral podatke o njem. Po svojih povestih Zori, noč vesela in Rojstvo, ženitev in smrt Ludvika Kavška, ki sta dosegli velik uspeh med občinstvom, je zdaj svoja dognanja o Petkovšku skušal podati v leposlovni obliki kot povest, „življenjepisno povest“, pa vendarle tako, da bi podala tudi postanek in strokovno označbo njegovih slik, ki se jih je ohranilo le nekaj čez 20. Njegovo življenje je bilo čudno: morda je bil celo sin svojega polbrata (nerednosti v družinskem življenju), dedič bogatega posestva, ki pa je imel neustavljivo slo po umetnosti. S šolanjem po evropskih akademijah je kopnelo njegovo premoženje, neredno življenje ga je napravilo alkoholika in končno spravilo v blaznost, v kolikor ni bila posledica podedovanosti, da je umrl na Studencu. Njegovo mladost, ljubezen in šolanje po svetu opisuje Marolt bolj kot leposlovec, njegovo slikarsko delo pa že kot umetnostni zgodovinar. Tako je to Maroltovo delo nekaka vmesna zvrst, leposlovno znanstveni spis, ki prijetno in poljudno podaja usodo slikarja, ki je zdaj po vojni doživel v Sloveniji veliko slavo: nekdanji Šempeterski nasip so preimenovali v Petkovškov nasip in državna pošta je izdala v njegov spomin znamke z najbolj znano njegovo sliko Domá. (Ta je reproducirana na naslovni strani knjige!)

Toda ta knjiga nima pomena samo zaradi te povesti, temveč je predvsem namenjena kot poklonitev Marijanu Maroltu, zaslužnemu kulturnemu delavcu doma in v emigraciji. Dr. Rajko Ložar, ki je s posebnim strokovnim člankom dopolnil Maroltovo oznako Petkovška (str. 7-20), je tudi napisal študijo o Maroltu kot umetnostnem zgodovinarju v domovini (237-250), kjer se je uveljavil že s tremi strokovnimi knjigami. Dr. Tine Debeljak pa je prispeval 50 strani dolgo razpravo o Maroltu kot človeku in kulturnem delavcu v emigraciji. S podrobnim navajanjem njegovega življenja doma, v taboriščih in v Argentini ter z opisi njegovih člankov v emigracijskih listih je podal njegovo življenjsko in delovno podobo. Šele iz tega pregleda spoznamo, kaj vse je predstavljal Marolt za kulturo naše emigracije ter kakšna vrzel na vseh področjih je nastala po njegovi smrti. Prav gotovo je bil med najdelavnejšimi

kulturnimi delavci med nami, tudi sotrudnik našega Duhovnega življenja.

Tako ta knjiga vsebuje pravzaprav dva življenjepisa dveh Vrhničanov: v leposlovni obliki slikarja Jožeta Petkovška ter v esejistični Marijana Marolta. Z njo se je SKA pietetno oddolžila svojemu soustanovitelju in tajniku. Knjigo je opremil slikar Andrej Makek, Maroltov zet.

France Kunstelj, Butara. Novele in črtice. Buenos Aires, 1975.

Tudi to knjigo je napisal Vrhničan, duhovnik France Kunstelj. Kdor je pred vojno bral slovenske katoliške liste (Dom in svet, Mladika, Vrtec, Obisk, Slovenčev koledar...), je povsod naletel na pisatelja Kunstelja, ki je izšel iz istega gnezda kot Karel Mauser. Njegove novele in črtice so raztresene po vseh teh listih. Kot pišejo, bi morala iziti prva njegova knjiga v Slovenčevi knjižnici že v polovici l. 1945, pa ga je čas prehitel. Zdaj je iz teh drobnih, a lepih in klenih črtic urednik dr. Tine Debeljak nanovo zbral lep izbor in ga nam povil v Butaro. Iz več razlogov, kot pravi. Eden teh je tudi ta, da je k posvečenju na cvetno nedeljo 1941, ko ga je med napadom nacističnih avionov posvečal škof Rožman, gotovo kot novomašniški dar prinesel Kristusu to svojo butaro literarnega dela, pa tudi svoje življenje. Vse njegovo pisanje je bilo v okviru duhovništva in seveda tudi svoje umetnosti; v lepem, izbranem slogu, z nazorno podobo in karakteristiko opisuje opažanja otrok, mladoletnikov, pa vseh ubogih in obteženih, kruljavih, grbavih, slepih... dninarjev, nesrečnih, pa tudi srečnih... Nekatero novele so naravnost vzor literature, ki prav tako zadosti pravilom umetnosti kakor plemenite človečnosti. Videti je, da bi se razvil v dobrega pisatelja, ki bi nasledil tradicijo pisateljev duhovnikov, kot so bili Finžgar, Jalen, Meško... Te črtice so kot nalašč za branje po družinah, za darila mladini, pa tudi pravim literarnim ljudem bodo prijale zaradi svoje jezikovne lepote, nazornega opisovanja in človeške plemenitosti.

France Kunstelj, ki je izšel iz šentviškega zavoda, je kot kaplan stopil za kurata k domobrancem. Umaknil se je skupno z njimi na Koroško ter bil vrnjen v Teharje. Tam je doživel mučeniško smrt med prvimi. Skrivaj je poročal mlade pare vrnencev za skupno pot v smrt, dajal odvezo svojim tovarišem... pa prav zato so mu partizani odsekali ali polomili dlani v zapestju in jih je blagoslavljal samo še s krelji... Mučenik sv. spovedi. Poročila o tem so v dodatni besedi o pisatelju, ki jo je napisal urednik dr. Tine Debeljak. Poleg tega je v članku tudi literarna oznaka Kunstelja kot pisatelja.

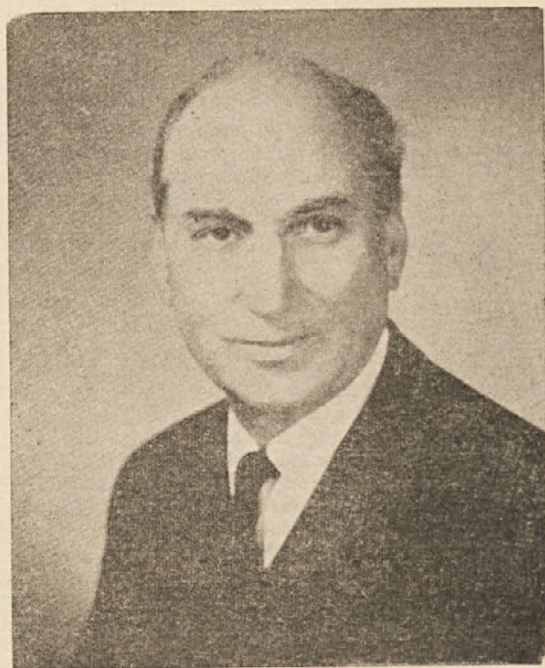
Prav gotovo je to vse priporočitve vredna knjiga, zlasti še zdaj, ko je izšla za tridesetletnico njegove smrti. SKA je z njo potrdila novega upoštevanja vrednega pisatelja med našimi domobranci ter s tem najlepše počastila spomin na našo narodno tragedijo.

Knjigo je opremil slikar Ivan Bukovec.

NAROČNINA za GLAS SKA 1976

Izšel bo v 12. številkah, po možnosti vsak mesec na 8 straneh, ali na 16 straneh, če bi se namerilo, da bi izšel kot dvojna številka. Skupno torej 96 strani dosedanje oblike. **N a r o č n i n a** je v Argentini – 300 novih pesov s a m o za pol leta (zaradi devalvacij); drugje po svetu – 5 dolarjev za vse leto.

zdravstvuj, jože!

PROFESOR JOŽE PETERLIN

(pismo prijatelju JOŽETU PTERLINU v Elizij)

KO se zdaj v naši portenjski jeseni – platanasti listi se v nekakšnem Triadičnem baletu ven in ven opotekajo mimo okna v svinčenastorahli čad bližnjega večera – neenkrat zmislim nate, dragi Jože, ki si tako kar brez slovesa iz Talijinega hrama gredé namesto na openski tramvaj skočil na odmikajočo se Febovo kvadrigo in se visoko čez zasnežene Opčine zapeljal v sam Elizij, se mi spet in spet na zaslon spomina in doživetja izlušči lanski zgodnjeoktobrski s soncem zasuti Trst. Dolgih trideset let se nisva ne videla, ne slišala; pogovarjala pač, poredko sicer, a takrat bolj zgovorno – po pismih. Po tridesetih letih se mi je naveličalo tegob ob Srebrni reki. Vrgel sem se v oblake Južnega neba, preletel Atlantik in se sredi noči spustil na slovenska tla po srebrni priletnici med vijolično mamljive lučke letališča v Ronkih. Nihče ni govoril po naše (morda ni več v navadi), pa sem vendar verjel, da sem na svojem: na domačih kamnih, ob domačih skalah, med domačimi travami; še vetrc, ki se je kar prešerno zaganjal v nočni hlad, se je spreletal tja dol z našega Krasa. Če se zmislim nazaj, vem, da mi je bilo kot tistemu Cankarjevemu Juretu, ki dvajset let in več ni videl domovine... Nekakšen srh me je spreletel, ko sem se kakšno uro po tistem sredi noči pognal po vijugasti poti – kako na las je podobna oni na ljubljanski Grad, tam za prerivajočimi se hišami šenklavških kanonikov – na škorklo. Drugo jutro sem se skozi pol razprte polkne zagledal v zaliv, v mesto v zalivu, v slepeči lesk našega morja: daleč, daleč, skoraj že na obzor pripeta se je kot v Fellinijevem filmu odmikala velika ladja. Sonce je leno sililo na jutranje oktobrsko nebo. Trst me je pozdravil z nasmehom.

Z nasmehom, ki Ti je bil v poseben čar, si me opoldne pozdravil Ti, Jože. Tako po domače, po naše, kot da ni bilo nikoli teh tridesetih let, nikoli vseh teh sirotnih tegob na tej in na oni strani morja; tako, kot da sva se srečala včeraj in si rekla: Res, pa jutri kaj več!...

Nabrž: Kako je pri vas... pa ta... pa oni... pa tretji... Delate, delate... hvala Bogu...

Osupnilo me je, da si vse vedel, vse poznal, bil v dnevu z vsem. Potem seveda beseda ni bila težka, pogovor je stekel. In že sva bila sredi nama najljubšega: v teatru.

»Pripoveduj...«

In sem. O naših majcenih, drobnih, tako sirotnih stopanjih po deskah. Ti bi mi bil lahko postregel s celim filmom gledaliških doživetij svojih nekaj sto radijskih predstav. Predstavil mi celo plejado gledaliških talentov, ki so šli skoz Tvojo šolo. Razkrival svoje pobude in zamisli, za katere je ob uredničenju predostikrat malokdo vedel, da so bile v resnici Tvoje, pa da si tudi pri vtelešanju levji delež imel Ti. Lahko bi mi pokazal na Repentabor, na vse tiste slovenske dogodke pred

starodavno cerkvijo, od Krsta pri Savici do Devinskega sholarja, od kmečke ohceti do slovenske pesmi, pa iskrivega smeha slovenske svobode (vem, da je segel tisti smeh svobodnih slovenskih src daleč čez Frnetiče, po notranjskih stezah do Ljubljane in še dlje). Nič tega nisi rekel. Molčal si tudi o svojem nemajhnem gledališkem poslu po slovenskem Krasu, po Goriški, pa še kje; po vseh tistih amaterskih, polpoklicnih, za slovensko besedo tako iskreno vnetih odrih. Še o svojem sicer tihem, a nemajhnem deležu pri življenju Stalnega slovenskega gledališča v tržaškem mestu nisi rekel nič. Tudi o vsem svojem pehanju za Slovensko prosveto nič. Nič o svojem pisanju. Nič o Mladiki. Nič o knjigah, ki so zasijale v slovenski svet s Tvojo pobudo. Nič o vseh tistih neskončnih, čez trideset let na tisoče štetih urah na Prešernovem liceju, pa še kje. Nič. Kaj bi z vsem tem nazadnje, sem Ti bral s smejočega lica; saj ja ne gre za to, kdo opravi, marveč kaj opravi in kako opravi. Pa smo vsi vedeli za ta Tvoj opravek: Tvoji najbližji v Trstu in tam okrog, doma, tudi doma, pa mi daleč čez morje na sever in na jug.

O sebi nisi govoril. Kar sem Te poznal, nisi govoril o sebi. Neznansko rad si poslušal, vpraševal, se zanimal, ugibal. Poznal si nas vse. Mislim, da ga med tistimi, ki v svetu na starem in po novih kontinentih garajo za svobodno slovensko kulturno in umetniško rast, naj v govorjeni, pisani, pojoči in naslikani besedi, res ni, ki bi bil Ti ne vedel zanj. Vsi smo Ti bili ljubi, z vsemi si čutil, vsem si skušal dajati, kolikor si največ mogel in zmogel od neznanske bogatije, ki Ti je žlahtnila srce in duha. In bo kar držalo, kar sem te dni bral, da tapravega prijatelja nazadnje sploh imel nisi: ker smo Ti bili vsi po srcu, vsi ljubi, vsi prijatelji.

Spet si zaželel, da pripovedujem. Sem. Sonce se je usipalo v polno na Oberdankov trg, ko sva iz radijskega centra – eno od mnogih ostrešij, kjer si dan na dan razdajal svoje znanje, kar ga nisi morda že nekaj ranih ur prej naklonil svojim študentom – zavila po široki aveniji. Blizu tam (dobro se spominjam) nama je rdeča luč iz semaforja branila na drugo stran. (Zmislil sem se še večkrat potem, zakaj so prav rdečo luč izbrali za: ne smeš...) Ko sva le prešla avenijo, si vprašal po naših ameriških poteh. Povedal sem, kar sem vedel in znal. Da bi še drugim, si menil. Ker da naše slovenske prijatelje in znance zaresno zanima, kako je s to zamotano, tako čudno latinsko Ameriko. Kaj naj povem? Kar veš, si rekel. Da bom, prav. Nazadnje sva bila domenjena za takrat, ko bi se vrnil iz Rima. Na Donizetti. (Težko bi Ti dopovedal, kako neznansko od srca sem si zmeraj želel na Donizetti, ki sem jo poznal po zapisih iz Mladike, iz slovenskih listov tam okrog.) Donizetti pa mi je zazvenelo skoraj, kot bi nekdo rekel: Jože Peterlin; ne bi si mogel odmisлити Tebe pri tistem vsem velikem in vrednem, kar

se je v zadnjih tridesetih letih odvil v prostorih Slovenske prosvete, Društva slovenskih izobražencev, Kulturnega kluba, Mladike... – Tvoje delo, Jože, Tvoje veliko, vredno, bogato delo!... Kaj bi nazadnje Kranjec iz Amerike, pa še iz Južne navrh vsega, vedel še več o vseh nadrobnostih, ki so spremljale Tvoje delo in delavnost v tistem prikupnem prostorju tja za židovsko sinagogo pomaknjene uličice Donizetti! Kjer si zavzeti slovenski srenji ustvaril resničen hram kulture, umetniških podvzetij, shodov za slovensko besedo vnetih mlajših in starejših, za pesem, za igro, za lepo podobo, za nov uvid, za predstavitev nove slovenske knjige, tega iskričevega diamanta sredi tujstva, sredi tistih za kranjsko uho tako bridkih che cosa volete... come si chima... no si puo... lei si... lei no... domani forse... – bridkih, pravim, ker ti spomin nehoti trzne v zamreženo Ljubljano sredi vojne, v živinske vozove, ki tolčejo čez Kras, mimo Doberdoba, Vidma, tja do tiste v koruzo zadelane postaje San Giorgio – Gonars... Da, Gonars presso Udine... (Trpek usmev v Trstu, po davnih letih!)

Zavzet si poslušal, kar sem pravil o naši Kulturni akciji, tudi Tvoji, saj si bil njen član od njenih rojstnih ur. Pravzaprav bi Te bil moral zahvaliti za vse, kar si nam dal v teh letih pobud za delo v nji, kar si podžgal zanimanja zanjo s svojimi zapisi v Mladiki, s poročanjem o naših trudih v tržaškem radiu, da je po Tvoji in Tvojih prijateljev zaslugi po etru tudi Ljubljana ujela glas o našem delu; zahvaliti še posebej za Tvoj nemajhen pomoček, ki si ga nudil vsa leta našemu gledališkemu poslu na ameriškem jugu z napotki, za znavnimi lastnih izkušenj, neenkrat z gledališkimi teksti, kritičnimi izrezi, vsem, kar je tako prav prišlo, veliko pomagalo, vredno koristilo. Pa sem zahvalo prihranil za pozneje, za po vrnitvi iz Rima. Škoda. Tisti povrnitvi se je sukal okrog vsega, le okrog moje hvaležnosti ne. Pač: spominjam se, kako sva si pred Rimsko cesto – tam sem potem mimo pošte krenil h Kanalu in k morju – segla v roko za kratko slovo in sem dodal mimogrede:

»Se zmisliš, Jože, na svojo kritiko moje predstave Claudovega Oznanjenja med vojno? Ne vem, če sem Ti bil takrat rekel hvala. Naj velja zdajle – za takrat!«

»Veš, da se včasih res zmislim na tistega prvega ljubljanskega Claudela na odru? Drznost. A prav je bilo. Pa sredi vojne...«

še zdajle, ko te bežne spomine skušam ujeti v črko in besedo, čujem Tvoj topli, umirjeni, pa vendar tako zvočni smeh. Prijateljsko prikupen. Vse v Tebi je bilo umirjenje. Morda je v tem skrivnost velikega, kar si opravil. Umirjenje in premissiženost. Načrtnost, ki Ti je bila v odličje. Tisoč misli, snovanj, pa si jih vendar znal sourediti, oblikovati, kot treba. Dvomim, da Ti je kdaj kakšen zasnutek obtičal na zasnutku; če je, prav res ni bila Tvoja krivda. Da se vse spomnu ohrani, bo moral seči po peresu kdo, ki Ti je bil teh trideset let zares blizu, ki od blizu pozna Tvoje delo, trud, prizadevnost, zbiranja, prigovarjanja, Tvojo besedo na sestankih, shodih, sejah, prijateljskih zmenkih, pa da vse to nadrobno popiše: zapisano naj ostane v knjigi za poznejše pravičnejše dni in ljudi. Krivično bi bilo, če bi ta konec slovenskega sveta v Trstu in v Gorici ne vedel, kako si mu dal, docela in scela, svoja najlepša in najplodnejša moška leta, vso zrelost svojega znanja, spoznanj in dognanj. Krivično, pravim, da bi ne vedelo zanj zdomstvo – saj si bil sam zdomec. Krivično tudi, če bi ga domovina sama ne poznala kaj več kot samo bežno, mimogrede. Vse to, kar si tako voljno dajal. Vso bogatijo svojega duha. Od mladine do zrelih glav, od izobraženih do preprostih, od meščana do na vid trdega, pa po srcu tako mehkega kraševskega kmetiča, od študentov do svojih proforskih sodrugov.

O Tebi in tudi o Tvojem delu so v teh tednih pisali. Onstran morja več kot tostran. Si jim pač tam v okrožju kraških skal bližji. A Tvoje delo je seglo tudi do nas. Dvomim, da je med izobraženimi Slovenci v obeh Amerikah kdo, ki bi ne vedel zanj. Priznanj in hvaležnosti si bil deležen že za živih dni, četudi ne prvih ne druge nisi nikoli iskal. Ves Tvoj trud je bil naklonjen Trstu in Gorici in vsemu, kar je še slovenskega ob morju. Pa ne manj tudi slovenskemu zdomstvu po vseh svobodnih kontinentih. In nazadnje v dobri meri, veliki meri – tudi Sloveniji vsej. Ne poznam slovenskega zdomca, ki bi se s tolikšno polnostjo zagnal v delo za ogrožene Slovence, kot si se Ti. Zato se mi zde do vse zadetosti resnične besede, ki mi jih je zapisal tržaški prijatelj, ko mi je pretresen ves oznanil Tvoj

odhod: »Malokateri Slovenec je bil tako znan po vsem slovenskem svetu kot on in malokdo je bil tako velik Slovenec.«

Vdano, z nasmeškom si sprejel izgnanstvo, ki Ti ga je prisodil Slovincem vsiljeni četrtini oblastnik v Ljubljani. Svobodni Trst Ti je na široko odprl dver. Ker ni vpraševal po drugačni pripadnosti kot po slovenski. In Tvoja je bila do kraja slovenska in čez. Vse Tvoje pred, med in povojno delo jo izkazuje in za vse čase priča o nji: Slovincem do poslednjega vlakna, brez velikih, patetičnih zamahov, brez kričavega farizejsko pijanega hejslovenstva, brez triumfalističnih razbijanj in nabijanj, brez zavzgojenega, vodeno praznega domačijstva, pač pa ves z razgledom v pravičen slovenski prostor v pravični in priznani družnosti z največjimi narodi, ves zazrt v prelest odličja slovenske besede, ki Ti je bila v najbolj pobožno slast, ves zapisan in do poslednjega utripa zaprišežen slovenski svobodnosti. Tak si prišel v Trst 1945, tak si se od Trsta poslovil 4. marca 1976, po enaintridesetih letih. Kot bi hotel reči nanaglo, mimogrede (bogve, kam se Ti je spet mudilo): »No, nekaj smo dali, nekaj opravili, drugo bodo drugi... Zdaj pa – nasvidenje!« (To je bilo tam ob Stari mitnici. V Trstu. Pomlad se še ni oznanila, čeprav si uro prej gledal Wedekindovo »Prebujenje pomladi«...)

Po tistem najinem prvem srečanju po tridesetih letih sem se za dobro uro zagledal v tržaško morje. Tako spokojno se je zlenarilo počez in pošir, presijano s soncem, da sem samo še čakal, kdaj in odkod bom ujel prizven debussyjevske flavte in harfe, ki pojeta uspavanko dremajočemu favnu. Tam ob tistem pohanjanju po tržaških pomolih med čolni, barkami in motorkami sem se domislil Drage.

Draga. Slovenca trzne. Zadene v živo. V najbolj živo bi ga moralo. V vseh tridesetih letih po zmagi in nezmagi prvi medli, plašno tipajoči žarek v slovensko miselno in kulturno krizo. Krščansko zavzet. Evangeljsko utemeljen. Čas dialoga. Svobodna tribuna slovenske misli. Za vse Slovence, »ki v srcu dobro mislimo«. Pluralizem, ki je konec koncev tudi za slovensko miselno različnost edina možna rešitev sloge in bratstva. Edina pot, ki zmore zediniti »rod slovenšne cele«.

Draga. Prav verjetno Tvoje srce. Tvoja najslajša in hkrati najbridkejša sanja. Tvoje največje dejanje. Če ne za drugo vse, za ta veliki, prvi iskreni vzgib, da se dvignemo iz vsiljene stagnacije, si si zaslužil pomnik v slovenski zgodovini. Kadar bo pravična – nekoč prav zanesljivo bo! – vkovala Ti ga bo. Pomnik velikemu Slovincu in velikemu kristjanu. Samo miselno zamejen in strankarsko omejen skrajnež na tej ali na oni strani stene se zmore po desetih letih teh dragocenih, tako koncilskega duha prežetih izobraženskih shodih vseh Slovencev spotikati ob to zgodovinsko enkratno Tvoje delo, ki mu je preprosto ime – Draga.

Ko sem mislil tisto obmorsko tržaško uro na zadnjo, desetletno Drago dobre tri tedne prej (kako rad bi jo bil ujel, pa mi ni bilo dano!), ki jo je režimska skrajnost na oni strani Nanosa, Snežnika in Krima skušala ubiti, ko je policijsko povabila že najavljene predavatelje iz Ljubljane, naj ostanejo za mrežo in naj ne silijo k morju, me je prav bridko stisnilo ob zaznanju, kako nekateri (hvala Bogu – redki) slovenski izobraženci v zdomstvu uslužno pomagajo režimskim prisiklednikom v Ljubljani k blagodatni težavi, preprek in grenkob za mnoge vredne in zdrave svobodne slovenske pobude in dejanja v velikem svetu, ko tako radodarno zasipajo svobodni slovenski svet s klevetami, namigi, za krščansko srce z naravnost osupljivim cinizmom podtikanj in sumničenj...

Ampak, za čudo! Ko sva teden pozneje v tisti prijetni, tako Tvoji izbi na Donizetti 3 govorila tudi o Dragi, v Tvojih besedah ni bilo ne tožbe, ne obtožbe, še rahle grenkosti ne. Več: mislil si že na letošnjo. Na Cankarjevo. Na enajsto. Na prvo, ki ji ne boš predsedoval, ker bos z njo in pri njej že z elizijskih poljan prav gotovo s kakšnim kulturnim žegnom, ki nam je vsem tako krvavo potreben.

JOŽE! Trpkó žehteča noč se spreletava med ogoljenimi debli. Zada na sivem dnu je trznil mimo večerni kordovski hitrec. Bežen svetloben usmev v jesenski somrak. V črno nebo se je zatisnil jek čezmorskega jeta. Z njim vred naslonjen na spomin tržaškega srečanja mislim na majsko cvetno razkošje na Tvojem openskem

grobu. Če bi mi bilo dano, da bi kdaj ob njem pomolil za Tvoj mir v krščanski zavestnosti boljšega življenja onstran, ki smo mu vsi namenjeni (tudi takšni, ki trdijo, da ga ni), bi Ti verjetno spet pozabil šepniti besedo zahvale. Ne zameri. Namesto zahvale Ti rajši zapišem v to nikdar hoteno pisanje v Elizij:

Kar si sejal, Jože, je seglo tudi čez morja: slovenski zdomec si dal slovenskemu zdomstvu največ, kar more prijatelj dati prijatelju – življenje za slovensko ljubezen, ne samo v besedi, tudi in čez vse drugo v delih,

p. metod turnšek je odšel

26. januarja letos je umrl na Koroškem, na Rebercu pri Železni Kapli, kjer je zadnja leta župnikoval, cistercijanec p. dr. Metod Turnšek, pomemben slovenski kulturni delavec. Poznan je kot narodopisec, pa tudi prizadeven pisatelj. Vneto je deloval med zamejskimi Slovenci. Poseben častilec sv. bratov Cirila in Metoda se je trudil, obnoviti panonsko-moravsko Metodovo nadškofijo. Pisal je verske in nabožne knjige, med njimi zelo poznano Leto božjih skrivnosti; prevajal je Rimski misal, dolga leta urejal lista Božje kraljestvo in Božje vrelce. Nekatere njegove nabožne knjige so izšle tudi v nemščini. V knjigi Pod vernim krovom je nadrobno zbral narodopisne običaje vsega leta. S prof. R. Lenčkom je pripravil narodopisni zbornik Ob Jadranu, v Rodu za mejo pa zgodovinsko in socialno podobo Beneške Slovenije in Rezijske. V leposlovju je posebej plodovit v dramatik. Že pred vojno je za 800-letnico stiškega samostana napisal tridejanko Popotni križ. Po vojni je napisal dve petdejanki: Država med gorami in Kralj Samo in naš prvi vek. O Cirilu in Metodu je sestavil velikanski scenični tekst Zvezdi našega neba. Zadnja te vrste je igra Krst karantanskih knezov.

S prozo se je poskušal že 1951 v knjigi Z rodne grude; sle-

ki se ne usujejo, kot se ospe pomladno cvetje. Tvoje delo bo ostalo. Že odganja prvo brstje. Če za naših dni bomo veseli deležni tudi bogatega sadja iz Tvojega sadnjaka. Tako bogatega, kot je na jesen bogato grozdičje Tvoje rodne Dolenjske.

Zdravstvuj, Jože, in pomni nas!

Tvoj

nikolaj jeločnik

dil je roman In hrumela je Drava. Koroški je posvetil Stoji na Rebrji grad, pa tudi povesti Med koroškimi brati in Črni Hanej. Zadnje njegovo leposlovno delo so novele Naš rod v krčih. Turnškovo literarno prizadevnost ovija docela idealistično gledanje; preprosta, otroška vera vseh njegovih oseb v Boga in njegovo varstvo. Prave umetniške cene njegovo leposlovno, še manj dramsko pisanje sicer nima. A ni mu mogoče zanikati priznanja, da je bil izredno priden zbiratelj, idealno nesebičen delavec za zmago slovenske misli posebno v zamejstvu, vnet za ohranjanje slovenskih izročil, ki imajo zanesljivo osnovo v nekdanji slovenski državni in politični moči. V dokaz njegovega idealizma velja zapisati, da je večino svojih publikacij sam založil pri Slomškovi založbi, ki jo je tudi sam vzdrževal. Vse priznanje tudi njegovi skrbi za lep in svež slovenski jezik.

Vzornega duhovnika in nesebičnega kulturnega delavca p. dr. Metoda se bo tudi Slovenska kulturna akcija spominjala z vsem priznanjem, saj je naše kulturno delo spremljal ne samo z zanimanjem, marveč tudi z njemu lastno naklonjenostjo.

s praga domovine

REVIJA „MLADIKA“ OB 20-LETNICI

Slovenska tržaška revija, mesečnik MLADIKA je letos z januarskim zvezkom stopila v dvajseto leto. Prav je, da se v bežnih črtah pomudimo ob tem zares pomembnem kulturnem jubileju slovenske duhovne dejavnosti v tržaškem zamejstvu.

Revijo so ustanovili slovenski zamejski in zdovski izobraženci, pisatelji in publicisti, ki so se 1956 odločili od koroškega domačijskega mesečnika Vera in dom. Med pomembnimi so bili predvsem prof. Jože Peterlin in časnikar Janez Prepeluh, oba že v grobu; tudi Vinko Beličič, Maks šah, Lojze Škerlj, Dušan Jakomin, prizadevni župnik Šorli; pa tudi drugi nekateri imajo bistven delež pri rojstvu te pomembne publikacije. V letih izhajanja se je revija razrasla v zaželeno, zares aktualno slovensko publikacijo v Trstu, po kateri radi sežejo, kolikor je pač zaradi svobode misli, prepričanja in branja možno, tudi rojaki z onstran umetne državne meje. V letošnjo prvo številko je še Jože Peterlin, takrat še glavni urednik, med drugim v uvodniku Pogumno naprej zapisal tudi:

„Da izhaja neka revija v Trstu dvajseto leto, zato je treba veliko potrpljenja in dobre volje pri izdajateljih pa tudi pri bravcih. Vedno smo se zavedali, da izdajamo revijo za Slovence v Italiji in z njo opravljamo neko posebno poslanstvo: če nič drugega, pač to, da ljudje nekaj slovenskega berejo. ... V teh letih je bilo v zvezi z revijo mnogo težav, skrbi in nejevolje pri izdajateljih. ... Vendar smo z dobro voljo premagali vse težave in izhajali naprej...“

Revija kljub včasih resnim finančnim težavam izhaja, izhaja, izhaja! Letos jo je zatekla posebna preskušnja, ko ji je smrt iztrgala glavnega urednika prof. Jožeta Peterlina. A že 4. številka, ki je izšla po njegovi smrti, je v dokaz, da bo zdanji uredniški zbor sposoben vožnje slovenske pisane besede v reviji čez vse težave, mimo vseh zavozljajev, kljub vsem nasprotovanjem od tam, kjer so najmanj opravičljiva.

Revija je v dvajsetih letih opravila veliko, zaslužno, vredno slovensko kulturno dejanje. Ne samo, da je mesec za mesec seznanjala slovenski zamejski svet s slovensko pojavnostjo v zamejstvu, v matični Sloveniji, tudi v zdomstvu; posvečala je svojo prizadevnost tudi in predvsem rasti slo-

venske besede v grozečem morju tujstva, ob vsemogoči poplavi revij z milijonskimi nakladami, ob včasih že do neznosnosti nasilni propagandistični kvazirevialnosti z onstran umetno zakoličene državne meje. Uredniki so si znali pod vodstvom neumornega Peterlina ustvariti vedro skupino prizadevnih piscev, ki so obravnavali vsa področja zanimanja in današnje stvarnosti: od narodnostne problematike zamejskih Slovencev, do gospodarske živosti slovenskega življa sredi tujstva; od duhovne razgibanosti slovenstva do njegove ustvarjalne dejavnosti; od politične razgledanosti do literarne dognanosti. Kar preseneča, je začuda razveseljivo dejstvo, da se zadnja leta v reviji bolj in bolj oglašajo mladi pisci, nova slovenska izobraženska generacija demokratov na Primorskem, Tržaškem in Goriškem. Tudi letošnje prve štiri številke pričajo o zglednem prizadevanju za kvalitetno raven in za vsebinsko globino. K vsemu kot zdomeci dodamo še to: Mladika je ena prav redkih slovenskih kulturnih revij v svobodnem svetu, kjer si v pisanju in sodelu podajajo roko v slovenski družnosti zamejci in zdomeci!

Med uvodničarji velja omeniti v letošnjih prvih štirih zvezkih: Jožeta Peterlina ob pogledu v dvajseto leto (1); Alojza Rebulu s spominskimi In memoriam Jožetu Peterlinu ob nenadni smrti (2-3) in Velika noč v Cankarjevem letu (4). Plodovit je že vsa leta literarni del revije. Tudi v letošnjih predstavitev: Saša Martelanc, Hrast iz lipovine (2-3); Pavle Zidar, Mama, mamica, mami... (4); Jože Peterlin, Moja domovina (4); Boris Pangerc, Mah pod Socerbom (1). V poeziji je stalen pevec že več let član SKA pesnik Vladimir Kos iz Tokia; ne manj Boris Sardoc, Abel, Ljubka Šorli, Zora Tavčar, Milena Merlak. Vsak mesec pod zaglavjem Duhovna misel premišlja o krščanski vzgibnosti ob evangeljskih besedah Tone Bedenčič. Izredno plodovit pisec v Mladiko je že vsa leta prof. Martin Jevnikar (tudi član SKA). V letošnji prvi številki razvija odlično vsebinsko-uredniški prerez Dvajset let revije, z mnogimi navajanji imen sodelavcev, kar bo za poznejšega kulturnega zgodovinarja res vredno gradivo. Jevnikar tudi že nekaj let sem nadrobno sledi v zaglavju Zamejska in zdomska literatura literarni poti vseh znanih in poznanih zdomskih in zamejskih pisateljev, pesnikov in dramatikov: v letošnji 1. številki piše o Borisu Pahorju in Zorku Simičiču; v drugi o

Josipu Kravosu, Borisu Pangercu, Mariju Čuku; v četrti o Milanu Lipovcu. Letos je dosedanji pregledom pridružil še novo zaglavje, izredno potrebno: Slovenski časopisi po svetu. Do zdaj nam je predstavil torontsko Božjo besedo, buenosaireško Duhovno življenje in avstralske Misli. Vredna in aktualna, moderno razgledana so razmišljanja o šolstvu, ki jih pišejo Maks Šah, Boris Artač in drugi. V vsaki številki je tudi ženska rubrika, vzgojna plat, športni domači in svetovni odjeki. V zaglavju Antena nas revija letos seznanja z naglavnimi kulturnimi dogajanji v matični Sloveniji, v zamejstvu, v zdomstvu. Prejšnja leta je pod zaglavjem Slovenski poldnevnik objavljala daljša poročila o dejavnosti slovenske kulturne srenje po vseh svobodnih kontinentih. Velja nadaljevati! O Slovenski kulturni akciji je večkrat ponatisnila poročila, pa tudi spise iz Glasa SKA, stalno pa glosirala našo publicistiko od Meddobja do posamičnih knjižnih pojavov. V Ocenah prinaša revija kritična poročila o novih slovenskih knjigah zunaj Slovenije. Pripnjen je satirično humoristični navadno zadnji in predzadnji list v vsaki številki Čuk na obelisku.

Revija je vseh dvajset let odločno nastopala v brambo pravic slovenske prisotnosti znotraj italijanske, pa tudi znotraj avstrijske državne meje. Odlikuje pa jo čez vse drugo prodirna in zares prepričljiva ljubezen do svobode, odprtosti, pristen krščanski nadih in duh, pa ne manj tudi sveža aktualnost in modernost. Velja posebej omeniti, da se revija skoraj vsako leto izkaže tudi kot založniško knjižno podjetje, ki je omogočila knjižno izdajo mnogim zamejskim, predvsem poetičnim tekstom, pa tudi umetnosti prevajanja. V posebno odliko ji je zadnja leta tudi nagradni natečaj za slovensko prozo.

MLADIKI želimo še dolga, dolga, plodna, zdrava, kar se da mirna, pa dejavno še bolj bogata leta kot do zdaj. Uredniškemu zboru in vsem piscem in sodelavcem pa po bratovsko čestitamo!

n j

DRUŠTVO SLOVENSkih IZOBRAŽENCEV

– ustanovitelj duša in srce mu je bil pokojni prof. Jože Peterlin – je zborovalo 15. marca letos, še pod grenkim čadom smrti svojega predsednika. Ustanova bo, zvesta Peterlinovemu spominu in namenom, ki so jo priklicali v življenje, nadaljevala s poslanstvom med slovenskimi krščanskimi izobraženci v obmorskem in goriškem slovenskem zamejstvu. Pregled o dejavnosti ustanove na občen zboru izkazuje od januarja 1975 do januarja letos 34 kulturnih večerov. Med temi je kakšna tretjina predavanj, drugi dve pa so pogovori okrog okrogle mize, predstavitve novih slovenskih knjig iz zamejstva, dramske in druge uprizoritve, podelitev literarnih nagrad, Prešernove proslave, dva večera ob 30-letnici konca druge vojne... Osrednja dejavnost društva se je že deseto leto pokazala v študijskih dnevih v Dragi. Za študijske dneve 1976 so na skupščini odločili, da jih podo posvetili stoletnici Cankarjevega rojstva, predvsem s sodobnim pogledom na Cankarjevo nenehno aktualnost v slovenskem kulturnem in umetniškem prizadevanju. Posebno skrb pri pripravah letošnje Drage bodo prireditelji posvetili predavateljskemu zboru, naj v kvaliteti, kot v zagotovilih za neovirano delo pri tej edinstveni slovenski svobodni tribuni za srečanje z našo narodno problematiko in stvarnostjo. V novem odboru so: predsednik Sergej Pahor, podpredsednika prof. Martin Jevnikar in prof. Alojz Rebula; odborniki pa so Marcel Petkovšek, Saša Martelanc, Ivan Buzenčan, Marij Maver, dr. Drago Štoka in drugi.

KULTURNI VEČERI DSI V TRSTU

Letošnji kulturni večeri v Društvu slovenskih izobražencev v Trstu (Donizetti 3) so bili posvečeni: širjenju in sprejemanju slovenskega jezika in slovenske kulture v Italiji; o temi je govoril prof. Martin Jevnikar. – Po Baragovih stopinjah je bil naslov večeru, ki ga je pripravil pisatelj Alojz Rebula, ko je v besedi in sliki govoril o svojem lanskem obisku Baragove dežele ob kanadskih jezerih. O prvi slovenski gimnaziji Škofovi zavodi v šentvidu nad Ljubljano je govoril dr. Bogo Senčar. Z odpravo na Himalajo, ki se je tudi sam udeležil, je poslušalce seznanjal dr. Andlovic. Zadnji februarjski večer je bil posvečen spominu pok. kulturnega delavca, pisatelja p. Metoda Turnška. O zimski olimpiadi v Innsbrucku je govoril časnikar Saša

Rudolf. Na začetku marca so podelili na Prešernovi proslavi nagrade literarne tekme pri reviji Mladika. Sredi marca so se sestankarji srečali z organizatorji slovenskega šolskega tečaja v Ukvah v Kanalski dolini, kjer so do nedavna krajevne laške oblasti protipostavno preprečevale pouk slovenščine za slovenske otroke v krajevni šoli: o krizi sta govorila tamkajšnji župnik Marij Gorjup in šolnik iz Ukeve prof. S. Venosi, ki je otroke kljub vsemu slovensko učil – v cerkvi... Konec marca so podelili nagrado iz sklada pok. časnikarja in kulturnega delavca Dušana Černeteta. V začetku aprila je žalostne in boleče spomine na fizične in duševne muke po fašistično-nacističnih ječah med zadnjo vojno obujala pesnica Ljubka Šorli Bratuževa.

NAGRADA REVIJE MLADIK

Za slovenski kulturni praznik Prešernov dan je revija Mladika podelila že tradicionalno vsakoletno nagrado za najboljšo novelo in črtico. Prvo nagrado je letos prejel pisatelj SAŠA MARTELANC za novelo „Hrast iz lipovine“. Drugo je žirija prisodila pisatelju PAVLU ZIDARJU za novelo „Mama, mamica, mami...“. Tretjo pa je dosegla sodelavka Meddobja, pesnica in pisateljica MILENA MERLAK za novelo „Otrok in vojna“. Nagrajena dela objavlja revija Mladika.

NAGRADA „VSTAJENJE 1976“

Podelila jo je letos stalna nagradna komisija pisatelju ANDREJU KOBALU za obe knjigi spominov „Svetovni popotnik pripoveduje“, ki sta izšli pri goriški Mohorjevi družbi. Spet je denar za nagrado poklonila Hranilnica in posojilnica na Opčinah.

NAGRADA DUŠANA ČERNETA. Iz sklada Dušana Černeteta, pok. časnikarja pri slovenskem radiu v Trstu, ki se je s tolikšnim zanosom do lanske prezgodnje smrti potegoval za živost slovenstva, demokracije in krščanstva, je bila letos prvič podeljena nagrada listu „Dom“, ki ga že deset let prizadevno in z velikimi žrtvami izdajajo zavedni slovenski duhovniki v Beneški Sloveniji. Denar za letošnjo nagrado je prispeval pokojnikov prijatelj dr. Egidij Vršal.

30-letnica STALNEGA SLOVENSKEGA GLEDALIŠČA

27. marca letos je Stalno slovensko gledališče v Trstu (SSG) poslavo 30-letni jubilej svoje kulturne in umetniške prisotnosti v prestolnem mestu slovenskega zamejstva. Sedanja gledališka ustanova, ki ima svoj stalni dom v Slovenskem kulturnem domu, ima svoje zgodovinske začetke že za čitalniških dni druge polovice prejšnjega stoletja, ko je bil Trst še pretežno slovensko mesto. V letih se je začetni narodnostno prebuditeljski zanos presnoval v Ljudski oder, pozneje v Dramatično društvo, pa drugi vojni pa v Stalno gledališče s poklicnim umetniškim izrazom. S številnimi slovenskimi predstavami bogati gledališče ne le tržaško mesto, marveč tudi slovensko Goriško, Primorsko, tudi Koroško; gostuje večkrat tudi v matični Sloveniji. V letih po drugi vojni si je zadobilo upravičen sloves visoke in umetniško zanesljive kulturne ustanove v slovenskem zamejstvu. To mu priznava tudi pokrajinska uprava, medtem ko rimska vlada še zmeraj okleva s postavnim priznanjem slovenske kulturne ustanove na tržaških tleh. Moderni razgled tržaškega gledališča v svetovno gledališko dejavnost se kaže tudi v dokaj izbranem vsakoletnem repertoarju, ki poleg slovenskih dramskih del vneta posega tudi v svetovno gledališko zakladnico klasičnega in ne manj tudi sodobnega razdelka.

Ob 30-letnici sta se jubilejnega slavlja udeležila tudi predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti Josip Vidmar, pa nekdanji udbaš Mitja Ribičič (pomorjenim in preživelim iz junija-julija 1945 žalostnega spomina). Tovarša sta prinesla gledališču posebno jugoslovansko častno odličje za zasluge. (Zasluge SSG zares ima – a ne za slovensko in jugoslovansko kompartijo, marveč za ohranjanje, dvig in zlahčenje slovenstva v zamejstvu, z obeh strani ogroženega). Ob tem obisku je kronist v letošnji 4. številki Mladike, kaj jedko pripomnil: „Žal je bila vsa slovesnost (30-letnice) ob tej priložnosti zasnovana strogo politično in enobarvno, kar pa seveda ne vzbujajo nobenega presenečenja med tistimi, katerim so znane težnje nekaterih predstavnikov slovenske kulture, ki bi radi imeli monopol nad vsem, kar se v zamejstvu piše, govori in misli. Vprašanje je, kako misli vodstvo gledališča po tej poti ustvariti gledališče vseh Slovencev.“

KDOR NAROČA, KUPUJE IN PRIPOROČA PUBLIKACIJE SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE, VREDNO

SLUŽI OHRANJANJU ŽIVOSTI SLOVENSKE USTVARJALNOSTI V SVOBODI.

domovina - cankarju

Ko najavljam vrsto proslav in počastitev ob 100-letnici rojstva Ivana Cankarja v matični Sloveniji, so v urah, ko prebirate ta dvojni Glas, zvečine že v teku ali pa celo že mimo. Sporočamo jih bravcem v kroniko. O izvedbi vsaj naglavnih bomo poročali, ko nam bo na voljo potrebno gradivo.

OSREDNJA PROSLAVA V LJUBLJANI

Množična proslava ob 100-letnici Cankarjevega rojstva je zamišljena za soboto 8. maja na Trgu Revolucije v Ljubljani. Ob najavi te proslave je bilo zatrjeno, da bo to „hkrati osrednja politična in kulturna manifestacija delovni ljudi Slovenije“. Poznejši načrt, dokončni, pa je to proslavo prestavil v Halo Tivoli. Odboru za proslavo predseduje predsednik republiške konference SZDL Slovenije tovariš Mitja Ribičič... Za izvedbo pa so določili še posebno delovno skupino, ki jo sestavljajo znani dramatik, režiserji, dramaturgi, slavisti, glasbeniki in drugi. Glavni del proslave naj bo, v dokončnem sporedu, „kulturno politično zborovanje v počastitev socialista (torej ne umetnika in velikega Slovenca... – op. Glasa) Ivana Cankarja“. Ker so prireditelji želeli, da bi bil spored čim manj tradicionalen, so ga zamislili takole: Za začetek simfonični orkester (do tega poročila si o skladbi še niso bili edini); dva govora o političnem in kulturno umetniškem pomenu Cankarjevega dela (pred meseci so pisali, da bo govoril Kardelj, pozneje govornikov niso več oznanjali...). Osrednji del proslave pa naj bi bila Primoža Kozaka dramatisacija Cankarjevega „Hlapca Jerneja“ v režiji Jožeta Babiča. Pri izvedbi bi sodelovali najvidnejši slovenski igralci. Zanimiva je zamisel oratorijske predstavitve Cankarjeve umetnine.

Kakšna je dejansko bila Cankarjeva proslava v Ljubljani, bomo poročali v junijskem Glasu.

PROSLAVA NA VHRNIKI

Na Vrhniki je bila proslava zamišljena za torek 11. maja. Začela naj bi jo z nastopom združena pevska zbor. Po govoru (tudi v tej najavi ni omenjen govornik!) bi bila uprizoritev Cankarjeve drame „Hlapci“, ki naj se konča v četrtim dejanju z Jermanovim klicem: „Ta roka bo kovala svet...“. Kot Jerneja v Ljubljani so bili tudi Vrhničani odločeni Hlapce predstaviti oratorijsko-recitacijsko.

ŠE DRUGE...

Glavne počastitve pisateljeve stoletnice bodo seveda po slovenskih pa tudi drugih gledališčih v Jugoslaviji. Uprizorjena bodo prav vsa Cankarjeva gledališka dela in tudi nekatere dramatisacije njegovih črtic, novel in romanov. Tudi amaterski in polprofesionalni odri so dali v svojem letošnjem repertoarju poudarek Cankarjevi dramatici.

Televizija bo prenašala za vso Jugoslavijo vse glavne proslave, posebno ljubljansko.

Likovna plat Cankarjeve stoletnice naj bi dobila svoj poudarek v občasnih likovnih razstavah. V Moderni galeriji v Ljubljani pripravljajo razstavo Slovenski likovni umetniki in Ivan Cankar. Razstava naj hkrati pokaže tudi Cankarjevo knjižno in politično delo.

KULTURNI CENTER IVAN CANKAR

Vsem počastitvam 100-letnice ob rob namerja odbor za proslavo Cankarjevega jubileja uresničiti že več let obljubljano zamisel avditorija v Ljubljani. Ta naj bi predstavljal sklop večjih in manjših dvoran, namenjenih različnim kulturnim manifestacijam. Poimenovali naj bi ga Kulturni center Ivan Cankar. Z gradnjo naj bi začeli v letošnjem majniku ob stoletnici pisateljevega rojstva, končali pa predvidoma tam okrog leta 1980. Center naj bi obsegal prostor med Trgom revolucije med stolpnica Ljubljanske banke in Iskre ob Erjavčevi cesti. Imel bi štiri dvorane: veliko, čez 1000 sedežev, namenjeno predvsem koncertnim prireditvam (akustika bi pri tem igrala posebno vlogo), pa tudi za glasbeno scenične prireditve opernih in baletnih predstav, pa prireditvam narodnih in mednarodnih festivalov, tudi predvajanju pomembnejših filmov. Ker je center zamisel socialistične družbe, seveda ne sme manjkati v veliki dvorani prostora za politmanifestacije, posebno za množične shode delovnega ljudstva... Druge tri dvorane naj bi imele po 500, 400 in 250 sedežev vsaka. Ena naj bi bila opremljena tudi z naj sodobnejšimi pomočki za glasbeno in zvočno snemanje. V eni teh dvoran naj bi imelo prostor tudi Mladinsko gledališče, drugo pa naj bi porabljala TV Ljubljana.

Izvršni odbor ljubljanske Kulturne skupnosti je predlagal, naj mesto Ljubljana svoj letošnji „družbeno-ekonomski razvoj“ uvrsti na začetek gradnje tega kulturnega centra.

GLEDALIŠKA RAZSTAVA O CANKARJU

Pripravila sta jo Slovenski gledališki muzej iz Ljubljane in Slovensko ljudsko gledališče v Celju v prostorih Muzeja revolucije. Razstava z izbranimi fotografijami ohranjenih dokumentov kronološko ponazarja dramatikovo pot v domača in tuja gledališča; s posebnimi preglednicami zaokroži razstava podobo uprizoritev, izpolni vrzeli, ki jih pušča pomankljivo ohranjeno gradivo. Na začetku razstave je govoril gledališčenik Mirko Mahnič, ki je navajal tele zanimive statistike:

Do lanske sezone je vseh sedem Cankarjevih dram doživelo 1613 predstav, ki jih je v 122 režijah v poklicnih gledališčih pripravilo 50 režiserjev. Vsa Cankarjeva dela so uprizorili le na odru Drame Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani in v Slovenskem ljudskem gledališču v Celju. V Ljubljani so Cankarja igrali 40 krat, v Mariboru 25 krat, v Celju 20 krat... Med režiserji je na prvem mestu z 18 režijami Milan Skrbinšek, ki je kot prvo dramo režiral „Kralja na Betajnovi“ (28. aprila 1920), sicer pa je mož med obema vojnama Cankarju odprl pot na tržaški in maborski oder. S „Pohujšanjem“ je Nar. gledališče že leta 1908 gostovalo v Celju.

Razstava kaže tudi fotografije in lepake z gostovanjem slovenskih poklicnih gledališč s Cankarjevimi dramami po številnih odrih doma, v Jugoslaviji in v tujini.

STERIJINO POZORJE SLAVI CANKARJA

Stalni gledaliških festival vseh poklicnih gledališč v Jugoslaviji nazvan Sterijino pozorje, v Novem Sadu, je bil letos od 15. do 24. aprila. V spored predstav – z najboljšimi izvedbami tekmujejo gledališča z domačimi ali tujimi gledališkimi deli – je bil letos uvrščen tudi poseben slavnostni večer posvečen Ivanu Cankarju kot dramatik in pisatelju. Uvodni govor je imel predsednik SAZU in stalni predsednik Sterijinega pozorja akademik Josip Vidmar. Glavni referat pa teatrolog Dušan Moravec (verjetno najboljši sodobni poznavalec Cankarjeve dramatike). Na večesu so z recitalom iz odlomkov Vrhničanovih del sodelovali najboljši slovenski in neslovenski igralci iz vse Jugoslavije. Občasno je bila predstavljena tudi gledališka razstava „Ivan Cankar na jugoslovanskih odrih“. Razstava potuje zdaj skozi vsa večja mesta po Jugoslaviji.

CANKARJEV SPOMENIK – ZLATE SANJE...

3. februarja letos je bilo v ljubljanskem Delu zapisano v članku „Cankarjevo leto“ med drugim tudi: „Odbor (priljubljeni za 100-letnico!) meni, da bo treba ob 100-letnici Cankarjevega rojstva poplemeniti Ljubljano z novim Cankarjevim spomenikom. Odbor bo povabil k sodelovanju najširši krog kiparjev, ki bodo svoje osnutke posredovali republiški konferenci SZDL Slovenije (Socialistični zvezi delovnega ljudstva, ki jo dirigira KP – op. Glasa).“ V Ljubljanskem dnevniku pa smo brali pod sliko osnutka Cankarjevega kipa akad. kiparja Janeza Boljke tole, dokaj težin in zagrenjeno opomnjo: „Okoli postavitve spomenika je bilo izrečenih dovolj ostrih besed, javno in po kuloarjih. Odločitev je šla v prid pokritja deficita kulturnih prostorov v slovenskem glavnem mestu.“...

Se pravi, da bo Ljubljana tudi ob stoletnem rojstnem dnevu genija, ki ji je vse dal in v nji izdihnil, ostala brez dostojnega spomenika njemu v čast?

O aferi okrog akcije za postavitve spomenika nam je pisal prijatelj iz Slovenije: „Cankarju smo hoteli postaviti za obletnico v Ljubljani spomenik. Komisija je izbrala že osnutek kipa – kipar Boljka. Vendar je ob vsem vstal dvom o umetniški vrednosti kipa – in vse skupaj je padlo v vodo.“

Tako bo Ljubljana, ta botrica veselih ur Cankarjevih še za drugih sto let brez Janezovega kipa. In res ne bo nikogar, da bi se ob odkritju predenj postavil in klical, kot je bil Cankar že naprej vedel: „Ja-a-anez!... Ja-a-anez!“...

CANKAR V TELEVIZIJI

Ljubljanska TV je gledalcem za konec januarja posredovala televizijski posnetek Cankarjeve komedije „Za narodov blagor“, kot so jo lani ob gostovanju v ljubljanski drami izvajali člani Stalnega Slovenskega gledališča v Trstu. Ob tej priložnosti je poročevalec Jernej Novak v Ljubljanskem dnevniku (27. 1. 1976) vprašal: „Bo ta večer osamljen, ali pa se mu bodo pridružili novi? Bo leto, ki smo ga, spet preambiciozno v skromnih zmogljivostih poimenovali kar za ‚Cankarjevo‘ (pa dobre štiri mesece pred jubilejem še ne vemo, s čim ga bomo izpolnili!), tudi zares tako, da bomo odnos do Cankarja imeli kje in kdaj preverjati in bogatiti? In ne nazadnje, bo to leto imena, ki ga tako radi zapisujemo na kulturniški prapor, zmoglo kulturi ustvariti toliko, da bomo v gumbnici siromaka še uzrli ‚razkošni beli cvet‘?“

CANKARJEVA ZALOŽBA V ČAST STOLETNICI

V počastitev Cankarjeve stoletnice bo letos ljubljanska založba, ki nosi pisateljevo ime, izdala pet Cankarjevih knjig. V zbirki 100 romanov bo izšel roman „Hiša Marije Pomočnice“. V seriji miniaturk Cankarjeve „Pesmi“ in „Podobe iz sanj“. V zbirki Bela krizantema pa so v načrtu tri knjige literarnozgodovinskih razprav in esejev o avtorju. Verjetno je v dneh našega poročanja že izšla Josipa Vidmarja knjiga „O Ivanu Cankarju“.

Občasno bo pa tudi slovenska beletristika sploh v isti založbi zadobila letos posebno ceno. Že za konec lanskega leta je izšlo zbrano delo pesnika Ceneta Vipotnika „Zemlje zeleni spomin“; nova pesniška zbirka Jožeta Udoviča „Darovi“; velika antologija hrvaške poezije iz zadnjih šestih stoletij hrvaškega pesništva. Za letos je založba napovedala izid kar devet slovenskih del. Novi pesniški zbirki Kajetana Koviča „Labrador“ in Tomaža Šalamuna „Praznik“; roman Andreja Hienga „Obleganje“; Janka Omahna „izpoved“ (knjiga prinaša med drugim tudi zanimivo pričevanje o arhitektu Jožetu Plečniku); Nade Kraigherjeve romansirane potopis s Cejlona „Jaja Veva“, pa četrto knjigo Zbranega dela Mateja Bora.

DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE IN JUBILEJ

19. marca letos je Državna založba Slovenije predstavila bravcem v počastitev stoletnice Cankarjevega rojstva novo knjigo „Očiščenje in pomlajenje“. Knjiga je označena kot „knjiga Cankarjevih obračunov in beseda vere v bodočnost socialistične misli in enakopravnosti skupnosti (jugoslovanskih) narodov“. Izšla je v nakladi 15 tisoč izvodov. V uvodu je avtor dela Dušan Moravec zapisal, da „prvi del združuje tiste govore, članke in glose, ki so bili objavljeni v predvolilnih tednih 1907 leta in posredno zatem; temelj drugega dela je predavanje Slovenci in Jugoslovani, iz leta 1913 in ob istem času napisani, takrat neobjavljeni članek Kako sem postal socialist; tretji del združuje govore in članke, ki bi jim lahko dali skupno ime Oporoka – vsi so nastali v zadnjem letu pisateljevega življenja; četrti pa želi pokazati, kako je naš pisatelj iste misli kakor v svojih ‚publicističnih‘ sestavkih vpletal tudi v umetniška dela – odbrali smo dialoge iz komedije Za Narodov blagor, iz drame Kralj na Betajnovi ter iz Hlapcev (Po takih dneh prihajajo viharji), (In dali boste krono z glave), (Ta roka bo kovala svet), odlomek iz novele Hlapec Jernej in njegova pravica (Tako je prižgal Jernej strašno baklo) in sklenili knjigo s pisateljevo izpovedjo iz Bele krizanteme (Moje delo je slutnja zarje).“

Hkrati je založba predstavila tudi tri nove knjige (zadnje) Zbranega dela Ivana Cankarja, ki v celoti obseže zdaj 30 knjig.

CANKARJEVE PROSLAVE PO ŠOLAH

Šolske proslave Cankarjeve stoletnice tečejo vse leto 1976. V ta namen so šolska vodstva od republiškega odbora za

proslavo 100-letnice prejela navodila. „Smoter proslav“, je tam zapisano, „je predvsem poglobitev čustvenega in vrednostnega odnosa učencev do Cankarjevega dela in umetnosti nasploh, kar bomo dosegli z ustvarjalnim pristopom učencev k doživljanju življenja in dela umetnika, njegovega časa in pomena, ki ga ima za naš razvoj in sedanost...“. Naročeno je tudi, naj proslave ne bodo interno šolske, ampak širše družbene. Med oblikami dejavnosti za proslave naj po navodilu ne prevladujejo toge šolske proslave, marveč naj obsežejo kratke in celovečerne, šolski stopnji primerne filme po Cankarjevih delih, tekmovanja s Cankarjevo bralno značko, ekskurzije v kraje, ki so povezani s Cankarjem. V likovni dejavnosti naj pripravijo ilustracije Cankarjevih del in jih razstavijo, pogovarjajo naj se s poznavalci Cankarjeve umetnosti. V srednjih šolah naj obravnavajo teme kot „Ivan Cankar in slovensko delavsko gibanje“ ali pa „Kaj nam predstavlja Cankarjeva umetnost danes“. Šolske knjižnice naj svoje sklade izpopolnijo s Cankarjevimi deli in s knjigami, ki bodo izšle o Cankarju...

PROSLAVA V CELJU

Celje se je Cankarjeve stoletnice prvič spomnilo že 3. februarja letos s slavnostno sejo vodstev celjskih družbeno-političnih organizacij. Tam so poslušali referat o Cankarju kot političnem delavcu in socialistu. Gledališki igralci pa so ga – spet kot politika in socialist – predstavili z odlomki iz te vrste njegovih del. Slovesen sklep vseh proslav v celjskem okolju bo pa decembra letos ob obletnici Cankarjeve smrti. Sodelovale bodo šole, tudi kulturna društva in drugi.

Vrednejše kot samo politika in socialist pa je, se nam zdi, proslavilo Cankarja umetnika in velikega Slovenca Slovensko ljudsko gledališče v Celju, ki je prvo od slovenskih poklicnih gledališč letos uprizorilo Cankarjevo dramo. Gre za novo predstavo „Pohujšanja“ v novi režiji Mileta Koruna, ki je s svojo prvo režijo istega dela pred leti v Ljubljani tako šentflorjansko razburil slovenski umetniški in kulturni svet. O predstavi, ki so jo Celjani brž za premiero ponovili tudi v Ljubljani in drugod, je bila tokrat kritika izredno radodarna z laskavimi priznanji.

V KRANJU

V Kranju so s proslavljanjem Cankarjeve stoletnice začeli letos že februarja. Počastilo ga je Prešernovo gledališče. Zanimivo je, da je ta gledališka skupnost prešla vsa Cankarjeva dramska dela in se odločila za uprizoritev najnovejše dramatisacije Cankarjevega romana „Hiša Marije Pomočnice“, ki ga je dramatisiral Janez Drogz, režiral pa menda s precejšnjim uspehom Silbert Kos. Rečeno je bilo, da je bil roman že prej tudi televiziran.

NOVA ZNAMKA – IVAN CANKAR

V počastitev Cankarjeve stoletnice je jugoslovanska pošta 8. maja 1976 izdala poštno znamko za 1.20 din z doprsnim portretom slavljence ob rojstni hiši. Osnutek za znamko je izdelal beograjski akad. slikar Dušan Lukić, natisnila pa jih je tiskarna Deutsche Wertpapierdruckerei (spet k Nemcem po pomoč – v znamenju kolaboracije?). Naklada v dvobarvnem ofsetnem tisku je 1 milijon znamk. Velikost je 36 x 29 mm, slika na znamki pa 32 x 25 mm. Na sam dan izdaje je bil na voljo na poštah tudi poseben ovitek za 2.50 din. Ljubljanski devnik je ob najavi znamke pikro pripomnil: „... vendar ob upoštevanju dosedanjih izkušenj lahko trdimo, da tudi ta znamka (kakor vse letos doslej izdane znamke!) nima nobene možnosti, da bi ob koncu leta lahko uspešno konkurirala za naslov najlepše znamke 1976. Zakaj odgovorni na SJPTT niso segli rajše v zakladnico naše likovne umetnosti in za znamko izbrali Cankarjev portret, ki ga je naredil kdo od naših priznanih slikarjev?...“ (Lj. dnevnik, 16. aprila 1976, str. 8)

VAŽNO OPOZORILO

VSE, ki Kulturni akciji namenjeni denar zaupate pošti, lepo prosimo: NE POŠILJAJTE BANKOVCEV V PISMIH. Spet se je namerilo, da so bili dolarski bankovci iz pisma ukradeni na pošti. VSE DENARNE POŠILJKE nakazujte, prosimo, le s čeki, ali pa tudi z osebnim plačilom pri naših poverjenikih po svetu.

max ernst

Jedro tu zapisanih uvidov so utrinki s prvega srečanja z večjim razsežjem Ernstove umetnosti v Düsseldorfu, Amsterdamu, Münchnu in Parizu v jeseni 1975.

MAX ERNST je odšel 1. aprila letos. Dan pozneje bi bil učakal 85 let. Zaspal je v Parizu. Z njegovo smrtjo se je pač sklenilo določeno obdobje v umetnosti naših dni. Njegovi sodrugi, sopotniki na istih cestah in poteh avantgardnih prigod in prigodivščin, so odšli že pred njim: Picasso, Duchamp, Breton, Braque, Hans Arp. Poslednji protagonist sodobne surrealistično-dadajske smeri je bil Ernst. Neupogljiv umetnik nemške krvi, ki je v svoji drugi domovini Franciji bojevitno in zanosno prisoten, dejavno viden pri vseh estetskih prekucijah zdajšnjega časa.

Rodil se je 2. aprila 1891 v Bruhlu, v Renaniji. V prvi vojni je bil topničar na pruskih okopih. Po versajskem miru pa si je za svoj atelje izbral Pariz, na Montmartru. Pred prvo vojno je v Bonnu študiral filozofijo in psihiatrijo. Oče je bil akademski slikar. Max je že za študentovskih dni zaznal, da očetov čopič ni bil daleč od tega, kar so slikali norci po blaznicah. Prvi prizvok poznejšega surrealizma?

Po zlomu kajserske Nemčije je šel tudi v Švico, kjer se je seznanil in povezal z genialnim surrealističnim potepom Tristanom Tzaro. Na Nemškem je ustvaril nekakšno podružnico dada gibanja. Vrtel se je po Kölnu s Hansom Arpom. Uravnani, solidni kölnski meščani so se do onemoglosti zgražali nad njegovimi prvimi razstavami. Max pa je šel neugnan in zavzet po poti, ki si jo je bil izbral: sprva v dadaizmu, umetniškem gibanju v dvajsetih letih našega veka, ki veliča absurd tega sveta; ni bil edini iz te družine. Ta leta ga predstavljajo kot čarovnika, ki je pričaral v likovni svet posebno slikarsko zvrst – collage. Novo plastično orožje ustvarjalne tehnike kot viden, otipljiv izraz skrivnostne, prenekaterikrat srhljive poetičnosti, ki spi v povsem vsakdanjih stvarih, je slikarja tako prevzevalo, da je z izrezki iz starih podlistkarskih revij začel ustvarjati collage-povesti. V podobah te vrste je najslavitejša "La femme de 100 têtes". (V naslovu je besedna igra z izrazom cent - 100, ki se izgovorjen čuje skoraj kot sens - brez; se pravi, da ime podobe lahko pomeni žena s sto glavami ali pa žena brez glave). Ta sloviti collage je Ernst ustvaril 1929. Dvajset let pozneje se je v ZDA poslužil iste tehnike v podobi "At Eye Level: Paramyths". Malokdo je znal kot Ernst družiti izredno prefinjeno slikarsko tehniko z iskrenim čutom za humor. Najbolj izrazita stvaritev v tej smeri je prav zanesljivo po črnski umetnosti oplojena skulptura „Kralj igra s Kraljico“: iz kovine do nadrobnosti izceziliran izraz, ki je hkrati karikatura šahovske figure.

V poznejših pariških letih se je zavestno predal surrealizmu. Nihče mu danes ne zanika odličja vrhunskega predstavnika te umetnostne smeri. A Max Ernst je bil več: bil je tudi globok mislec, prodiren kritik, pesnik, esejist, teoretik, eksperimentator, videc – vse to, zraven pa do obsedenosti zagledan v znanost in njene sodobne uvide in dosežke. Njegovo slikarstvo je hkrati prodirno mrzla matematika z geometričnimi in algebraičnimi nadihi, pa ustvarjalni ogenj, ki pozna stvarno podoben, da ga sprepleta v sanjsko fantastične krajine, kjer zazre nenavadna, nadčloveška bitja, ptice s smaragdno modrimi očmi, svetove, v katerih se neskončne krajine poljubljajo z vesoljem, zvezde, ki se love v čarnem plesu, sonca, ki sijejo mrzlo in hkrati žgô do blaznosti. To je Ernst: iskalec novih stočič, novih izvirkov, nove izrazne večine, lovec na privide, prisluškujoč sanjam, ki jih lovi s čopičem in znaša na platno. Olje, pero, tuš, collage, assemblage, grafika radiranka dripping, kovina, les, papir, da, celo krušna drobtina so gradivo, in tehnike, s katerimi ustvarja osupljiva čuda.

Drugi vojni je ušel v ZDA: gestapo mu je bila za petami. Na Francosko se je povrnil 1954. Leto pozneje si je privzel tudi državljanstvo francoske tribarvnice. Vse življenje se je sukalo v umetniških krogih, kjer posebej izstopajo Hans Arp, Paul Elouard in Miró. 1913 je razstavljal na prvem Jesenskem nemškem salonu, ki sta ga pripravila Kandinsky in Macke. Arpa je bolj kot slikarja cenil kot poeta. Na pragu druge vojne živi v sanjskem svetu neznanih rož in živali. Iz teh let so njegova najizrazitejša platna. Begunec v ZDA je večkrat razstavljaval. A pri nasprotnih gledalcih ni vžgal. V ogenj pa je nehote potegnil ves mlajši ameriški likovni rod.

V likovni ustvarjalnosti je bil samouk. Toliko višja cena gre njegovim stvaritvam. To so mu priznali tudi razsodniki na bienali v Bentkah, ki so mu 1954 prisodili najvišjo

nagrado. Maja letos bi moral na Nemško po Cesarski prstan, ki ga v mestu Goslar vsako leto podeli največjemu sodobnemu umetniku. Prstan, ki nosi grb Henrika IV., je lani prvi prejel sloviti sodobni kipar Henry Moore.

Življenjski opus Maxa Ernsta je živ odjek miselnega sveta našega stoletja. Kot daleč pred njim Hieronimus Bosch, vzporedno z njim pa André Breton, uspe z zamahom genialnega umetnika spreminjati v živo podobo in plastiko bogatijo sanjskih prividov in fantastike, ki izdavnica že zlahtne resnično umetnost, v naših dneh posebej. Svobodnost umetniške sročnosti, ki ne prizna mej in ji je vzlet in polet čez oblake vsakdanje stvarnosti v čaroviti svet domišljije in pravljice živec in srce. Nasmeh Ernstove umetnosti bo za vse čase nasmeh razbičanega, a neuklonjenega svobodnega ustvarjalnega duha našega veka vesoljskih poletov in gulagovskih taborišč.

nikolaj jeločnik

lin yutang

KONEC marca letos je v svojem osemdesetem letu v Hongkongu dal slovo Kitajski in svetu LIN YUTANG, morda najplodnejši kitajski pisatelj našega stoletja. Poslednja želja, da bi se za pozemskih dni počil v svobodni Kitajski, v Taipeju, se mu je izpolnila: po krščansko so ga pokopali v prestolnem mestu na Formozi.

Lin Yutang je zaslovel v Evropi in v svetu v zadnjih desetih letih pred drugo vojno; tudi med večinskimi, ne le med izbranimi bravci. Čas, ko so se po knjižnih policah zapadnega sveta pojavile v svetovne jezike prevedene njegove prve večje knjige „List v viharju“, „Živeti je vredno“ in „Med solzami in smehom“. V teh prvih delih se nam Yutang predstavlja kot iskren humanist, ki spodbudno družji konfucijansko tradicijo in krščansko vernost: v krščanstvo se je uvrstil že za mladih let; odlikujeta pa ga tudi spoštovanje moralnih vrednot in nekakšen zmeren optimizem, ko osebno sicer prizadeto, a kot veren kristjan z večnostnega zornega kota zre na problematiko sodobnega sveta in človeka v njem. Pravšna naravnost v življenjsko danost in vedrina njegove miselne iskrenosti, ki jo prenekaterikrat zlahtni s prefinjeno, rahlo ironično patino, sta našli z njegovim peresom vnanji izraz v preprostitih modrostnih sentencah, hkrati pa, estetsko gledano, v očarljivem slogu, izrkedno plastičnem, modernem, ki je vabil v branje njegovih knjig: za zapadni kulturni svet je Yutang že brž po prvih svojih tiskih predstavljaval nekakšen duhovni most med dvema svetovoma.

V posebno odliko mu velja šteti zblizanje zapadnjaške misli z duhovnimi tokovi Daljnega Vzhoda, ko je z enakšno zavzetostjo opozarjal na moralne vrednote obeh, hkrati pa slikal posebnostne črte, ki ju ločijo. Presenetljivo je zadel kitajskega duha s temle zatrdilom: „Spričo logične dejavnosti zapadnjaka ravna Kitajčevo notranji nagibi; njegovo mišljenje se sprošča v simbolih. Prav zaradi te duhovne svojske naravnosti mnoge, Zapadu lastne vede, na Kitajskem ne bi odgnale sadov. Postavim botanika: Kitajci ne študirajo, ne razvrščajo rož – rajši se omamljajo z rožnim dišavjem.“

Najbolj so šle v branje tiste njegove knjige, ki so se lotile zamotanih družbenih, verskih, modroslovnih vprašanj. In vendar je bil Lin Yutang, ki je zvečine pisal angleško, tudi bogat pripovednik. V mnogih novelah, romanih, črticah je z veliko ljubeznijo do rodne zemlje slikal kitajski svet, še posebej pa je z njimi posvetil v svojsko duhovnost Vzhoda.

Luč sveta je zagledal 1895 v Čanghovu, v provinci Fukien. Sin kitajskega protestantskega pastora je že za mladih nog občudoval Zpad. Visoko šolo je opravil na slovitem šanghajskem kolegiju Saint John College. Posebej je študiral teologijo. Pozneje ga je študijska pot zanesla v Peking, kjer se je do kraja spoznal s tisočletno azijsko kulturo. Iz teh let so tudi njegovi prvi literarni zapisi.

S kitajskim kulturnim bogatjem oplojen je nadaljeval študije v ZDA na univerzi v Harvardu, pozneje tudi v Leipzigu in v Jeni na Nemškem. Po vrnitvi na Kitajsko se je posvetil profesuri književnosti, občasno pa se je izkazal kot odličen knjižni kritik in reviji The China Critic v Šanghaju. tod se je seznanil tudi s pisateljico Pearl S. Bnuck, ki ga je vnela za pisanje slovite knjige „Moja

domovina in moji ljudje". Knjiga je doživela osupljiv svetoven uspeh. Sledile so ji „Družina iz kitajske četrti“, „Sla po življenju“, „Modrost Lao Tceja“.

Od 1928 je živel v ZDA. Pokojni Čangkajšek ga je imenoval za kitajskega poslanika pri UNESCO. A za politiko ni bil vnet: vneto se je je ogibal. Njegov svet je bila knjiga. Do 1966 je živel v New Yorku, vmes prepotoval svet, govoril, predaval, branil kitajski odpor rdečemu barbarstvu. Njegova knjiga „Kitajska in indijska modrost“ služi za

študij orientalistike po vseh ameriških univerzah. Njegovo zadnje veliko delo pa je Kitajsko-angleški slovar, 1720 rabi sodobnega svetovljana namenjenih strani, ki naj pomagajo k razumetju med dvema najmočnejšima jezikovnima skupnostima na svetu.

Lin Yutang je stopil v zgodovino svetovne beletristike kot izklesan vojščak za evangelijsko bratstvo, za človečansko dostojanstvo, za svobodo kot najvišjo dobrino človekove prisotnosti na planetu.

m t

razgledi

LIKOVNA SEZONA V BUENOS AIRESU

Več pomembnih dogodkov na polju likovne predstavnosti je za letošnjo sezono najavil Državni umetnostni muzej v Buenos Airesu (Museo Nacional de Bellas Artes): trinajst – obetajo biti kvalitetne – domačih in mednarodnih razstav.

Prva razstava bo predstavitev slovityh del svetovnih in domačih likovnih mojstrov iz doslej zasebne zbirke Santamarina. Mecen Antonio Santamarina lastnik zbirke, je ob smrti vse umetnine – 60 po številu: olja, risbe, črteži, grafike skulpture – zapustil Državnemu umetnostnemu muzeju. Zdaj bo vse to likovno bogastvo v celoti na ogled ljubiteljem lepih umetnosti.

Občasno bo v sosednjem paviljonu razstava likovnih dosežkov, ki so tekmovali na lanski bienali v Sao Paulo (Brazilija). To so stvaritve, ki so jih posredovali Ary Brizzi, Luis Fernando Benedit, María Simón, Alfredo Hlito in Guillermo Roux.

Kot tretja se nam obeta razstava argentinske ikonografije, ki jo je iz zasebne zbirke javnosti naklonila María Teresa Ayerza de González. Obseže litografije, katerih avtorji so Carlos Morel, Jean León Pallere, Carlos Pellegrini in Gregorio Ibarra – vsi iz prejšnjega stoletja argentinske likovne dejavnosti.

Ob koncu maja bo v dneh 25. mednarodnega kongresa Publicistike razstava lepakov, oglasov, najav in risb, ki jo je za kongres pripravila L'Aliance Graphique Internationale. Razstavi botruje podjetje Olivetti. Poznana je ta likovna prireditev kot 107 Grafici dell'AGI.

V zimskih mesecih bo pomembna Razstava sodobne angleške risbe in črteža (tudi ta zbirka je bila predstavljena na lanski bienali v Sao Paulo). Vredna obeta biti Razstava sodobnega argentinskega slikarstva (našega stoletja): razstavljena dela so iz pinakoteke mecenca Simona Scheinberga. S posebno razstavo pa bodo za nagrado Marcelo De Ridder tekmovali mladi argentinski slikarji in kiparji.

Dogodek zase bo svojska Razstava muzejskih vrednot. Urejena bo po naglavni vsebinski in slogovni tematiki iz konca prejšnjega in začetka našega stoletja: simbolizem, eksotizem, zgodovinsko slikarstvo, folklor, družbeni realizem.

Važni bosta tudi obe retrospektivni razstavi pokojnih argentinskih likovnikov, ki sta bila Mario Darío Grandi in Jorge De la Vega.

Jugoslovanski likovniki so pobudili Razstavo naivcev, kjer bodo predstavljene predvsem slike na steklu najvrednejših slovenskih, hrvaških, srbskih in makedonskih umetnikov tega likovnega sloga moderne generacije.

Višek razstavne sezone v Državnem muzeju bo razstava olj, risank in akvarelov slovitega modernega francoskega slikarja Raoula Dufyja. Stoletnico njegovega rojstva bo kulturni svet počastil v letošnjem juniju. Razstavo je Buenos Airesu posredoval pariški Muzej moderne umetnosti.

Novembra bo sklepna razstava v letošnji sezoni. Odmenjena je bogati predstaviti latinskoameriške ljudske umetnosti, ki jo bo predstavljala domača obrt v keramiki, tkanihah, lesenih skulpturah, intarzijah, stekleninah in kovini. Razstavne predmete bo v Buenos Aires poslal iz ZDA Svetovni svet za umetnostno obrt, ki je pododdelek pri UNESCO.

LIKOVNE RAZSTAVE V LONDONU

Zadnja leta se London bolj in bolj kaže kot veliko svetovno razstavišče mednarodne likovne pojavnosti. V teh tednih je za angleško prestolnico svojska privlačnost Razstava španskega slikarstva 16. in 17. stoletja, na Kraljevski akademiji. Dan na dan si ogleda razstavljene španske umetnine

sto in sto Londončanov in tujcev. Ob tej razstavi pa hkrati že najavljajo druge, ne manj pomembne.

S posebno retrospektivno razstavo so v Londonu počastili dvestoletnico rojstva slovitega angleškega krajinarja, ki je poznan kot John Constable (1776-1837). V galeriji Tate je bila obiskovalcem na voljo doslej največja razstava vsega dosegljivega dela tega odličnega angleškega pejsažista. Razstavljenih je bilo 350 stvaritev – olja in grafike. Constableja umetnostna kritika in zgodovina upravičeno prišteva med predhodnike impresionizma, posebej zaradi njegovega slovitega olja Voz s senom. Podoba je ob razstavitvi v Parizu pobudila izredno pozornost pri takratnih francoskih romantikih. Constable je najiminitnejši angleški slikar ob koncu 18. in v začetkih 19. stoletja. Po vrednosti in ustvarjalni moči mu je enak samo še Joseph Turner, čigar pompozna razstava na Kraljevski akademiji lani je pobudila pozornost vseh ljubiteljev likovne umetnosti. Številna njegova olja in akvareli so občudovalcem še vedno na ogled v galeriji Tate in v Britskem muzeju.

Zanimivo statistiko je nedavno objavila National Gallery. Izkazuje, da je razstavišče lani obiskalo čez 2 milijona oseb, kar je nedvomno rekordno število. Državna galerija slovi po svojih nenehno razstavljenih 2000 podobah; ponaša se z zatrdilom, da v skladiščih nima slik! Za letošnje angleške poletne tedne (22. julija do 30. avgusta) pripravljajo v Državni galeriji Razstavo Tizianovega portreta; za jesen in zimo pa Razstavo holandske umetnosti, kjer bo na ogled tudi čez 20 Rembrandtovih podob in grafik.

GLEDALIŠKI SVET: BUENOS AIRES

Prava gledališka sezona v Buenos Airesu se je začela dejansko v začetku aprila. Zaradi političnih sprememb, kljub še vedno dokaj klavnemu gospodarstvu (največja inflacija na vsem svetu!), obeta biti pestrejša in bolj razgibana, kot pa se je najavljala prejšnje mesce ob agoniji vseodrešujočega justicializma.

Veliko mestno gledališče General San Martín (drugo najmodernejšo in naj sodobnejše opremljeno gledališko poslopje za dramske uprizoritve v obeh Amerikah) je sezono začelo v amfiteatralni dvorani Casacuberta z uprizoritvijo drame modernega angleškega dramatika Roberta Bolta „Mož za vse čase“ (A man for all seasons), v španščini poimenovana „Un hombre cabal“. Drama obravnava s sodobno gledališko tehniko zgodovinsko sloviti spor med angleškim kraljem Henrikom VIII. in njegovim kanclerjem, filozofom in pesnikom Tomažem Morom, piscem „Utopije“. Znano je, da je v Henrikovih dneh Tomaž končal pod rahljevo sekiro, v naših pa kot svetnik v katoliški Cerkvi. Režira dramo Mariano Volpe, v sceničnem okviru, ki ga je zamislil Oscar Casero. Hvalevredno je, da je gledališče sezono začelo s hvalevrednim svetovnim delom. Ker je v teh časih gledališko vodstvo spet prevzel izredno sposobni in razgledani gledališčnik in dramaturg Kive Steif, lahko upamo, da se bo gledališče v novi sezoni znova vzpelo na kvalitetno raven v obeh velikih dvoranah, ki smo je bili veseli tri, štiri leta nazaj pod vodstvom istega direktorja. Boltova drama je širšemu občinstvu poznana tudi po istoimenskem filmu Freda Zinnemanna, kjer je Tomaža Mora igral londonski igravec Paul Scofield, ki je za igro s filmom vred prejel Oscarja.

V gledališču Astral so sezono obnovili z znovno predstavitevjo Arturja Millerja poznane drame „Pogled z mostu“. Novo predstavitev je režiral Carlos Gandolfo, glavno vlogo pa igra Alfredo Alcón. Miller je na sporedu tudi v gledališču Liceo, kjer v režiji in igri Oscarja Ferrigna odlično predstavljajo njegovo dramo „Cena“. Kritika je soglasna, da je Ferrignova režija in igra doslej med najboljšimi letošnjimi predstavami.

Med najboljše sodobne španske igralko štejejo Nati Mistral, bolj znana kot pevka. V Buenos Airesu se nam je predsta-

vila v drami modernega španskega avtorja Antonia Gala "Anillos para una dama" (Prstani za gospo). Igralka predstavlja Donjo Himeno, vdovo španskega srednjeveškega heroja Cida. Režiral je s sodobnim prijemom Cecilio Manes v gledališču Odeón.

Zanimivo je v sodobni, dokaj svobodni verziji predstavljena Georga Büchnerja – umrl je 1837, pa je bil predhodnik sodobnega ekspresionizma – slovita drama „Vošek“. Büchnerjev tekst je služil tudi za osnovo istoimenske opere dodekafonista Alana Berga. Buenosaireško predstavo je pripravil v gledališču Armando Discépolo Jorge Eines.

V gledališču El Nacional (še do nedavno najbolj poznani buenosaireški mjuzikhol) uprizarjajo dramo „Farsant“ (The Rainmaker), sodobnega ameriškega dramatika Richarda Nasha. Drama je zaslovela v štiridesetih letih po mojstrski igri igralka Katherine Heppburn v New Yorku, ki je svojo vlogo pozneje oblikovala tudi v filmu s soigro Burta Lancasterja.

V umetniško sodobno dokaj zahtevnem gledališkem kompleksu Los Teatros de San Telmo (gledališki prostor obseže več manjših odrov, ki so jih namestili v še ohranjenih kasonah iz časov španske kolonije – San Telmo je najstarejši del Buenos Airesa) pripravljajo sodobno uprizoritev Henrika Ibsena drame „Strahovi“.

Za letošnjo sezono napovedujejo tudi uprizoritev drame "Equus", ki ji je avtor sodobni angleški dramatik Peter Shaffer. V buenosaireški uprizoritvi bo v glavni vlogi na-

stopil Duilio Marzio. Svetovno slavo so delu prinesli igralci Richard Burton, Anthony Perkins in Alec McGowen, ki so jo z izrednim uspehom do nedavna uprizarjali v Londonu in v New Yorku.

Verjetno danes najboljša argentinska igralka mlajše generacije Norma Aleandro pripravlja predstavitev autosacramentalna „Norišnica“, ki ga je napisal Valdivieso. Posebej velja opozoriti na igralkino predstavitev v začetku maja s samostojnim igralskim collage-koncertom za igralko, ki ga je nazvala "Sobre el amor y otros cuentos" (O ljubezni, pa še druge storije). Ta predstava je po kritiki ocenjena kot doslej največji letošnji gledališki dogodek v Buenos Airesu. Igralka nastopa sama, na docela golem majhnem odru, v intimnem gledališkem, že kabaretskem prostoru: v edini pomoček so ji glas, kretnja in osupljivo dognana interpretacija.

V gledališču Payró so sezono začeli s ponovitvijo Eugena Jonesca absurdne igre „Stoli“. Napovedujejo se nam tudi predstave Oscarja Wildeja drame „Saloma“, Ricarda Halaca „Drugi stavek“, po ponovitev (po daljšem razdobju skoraj dvajset let) Tennessee Williamsa drame „Sladki ptič mladosti“.

Velja pripomniti, da že četrto leto igrajo ob še vedno velikem obisku Weskerjevo „Kuhinjo“ (gled. Chacabuco); J. Giradoux „Norica iz Chaillota“ (De la Cortada); M. Hierovega „Zlahtnega meščana“ (Taller Garibaldi); T. Wilderja „Čas življenja“ (Eckos); pa gledališki collage „Bulu-lá“ španskega igralca J. M. Vilchesa (Embassy).

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

razpisuje

v spomin svojega ustanovnega člana

leposlovno nagrado dr. Ignacija Lenčka 1976

za izvirno prozo: novelo ali črtico z najmanjšim obsegom 10 (deset) tiskanih strani revije Meddobje
Za nagrado je naklonjena vsota 600 (šest sto) ameriških dolarjev, ki bo razdeljena v pet nagrad:

1. nagrada 200 dolarjev
2. nagrada 150 dolarjev
3. nagrada 100 dolarjev
4. nagrada 100 dolarjev
5. nagrada 50 dolarjev

- rokopise je treba poslati v 2 (dveh) tipkanih izvodih na naslov: Ladislav Lenček - Slovenska kulturna akcija - Leposlovna nagrada 1976 - Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina, do 31. septembra 1976 (datum poštnega žiga). Rokopisi morajo biti opremljeni samo s šifro. Avtorjevo

pravo ime in njegov naslov naj bodo v posebnem spremnem pismu, opremljenim z isto šifro. V primeru, da bi isti pisec sodeloval z več deli, mora poslati vsak rokopis v posebnem zavoju. Spremna pisma s pravim avtorjevim imenom bo ocenjevalna komisija odprla šele po podelitvi nagrad.

buenos aires, 1. decembra 1975

darovi

Alojzij Trpin, Miramar, Argentina, 120 pesov
duhovnik Boris Koman, M. del Plata, Arg., 1000 pesov
Jože Mavrič, S. Martín, Argentina, 240 pesov

župnik Vinko Zaletel, Koroška, 10 dolarjev
dr. Alojzij Šuštar, Švica, 14 dolarjev
dr. Milan Kopusar, ZDA, 50 dolarjev
lazarist Jože Mejač CM, Kanada, 20 dolarjev
prof. Franjo Sekolec, Anglija, 9 dolarjev
N. N., Pariz, Francija, 500 frankov

CORREO ARGENTINO Suc. 1407	TARIFA REDUCIDA CONCESION 6228
	R. P. I. 1209421

GLAS je glasilo Slovenske kulturne akcije. Izide dvanaestkrat na leto. Ureja ga Nikolaj Jelačnik, Zapiola 1723, I D, 1426 Buenos Aires, Argentina. Tisk Editorial Baraga SRL, Pedernera 3253, Buenos Aires, Argentina. Vsa nakazila na: Ladislav Lenček CM, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires 1407, Argentina. – Editor responsable Slovenska kulturna akcija (Valentín Debeljak), Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires 1407, Argentina. – Za podpisane članke odgovarja podpisnik.